

РкЩв(2ук)

Ф83

н Франко.

ИС МИКИТА.

(казка)

Кооперативне видавництво

== Р У Х ==

Харьків-1919.

КРАТКІЙ ПАСПОРТ КНИЖИ +

Ф83

№ Рк Ш6(2=4к) Спе. № 1453

Автор Франко І

Назва і о Міє Міжста: Казка

Место, год видання Х, 1919

Кол-во стр. Ше., с 7-158. з малюнк

- " - отд. листів _____

- " - ілюстрації _____

- " - карт _____

- " - схем _____

Том _____ часть _____ вип. _____

Кол-во _____

Примечание: сторіжки в книзі
не розрізані

ф-83

Л И С ≡≡≡

≡≡≡ М И К И Т А

З німецького переробив Іван Франко.

Кооперативне Видавництво „Р У Х“
Харьків—1919 року.

□□□ХАРЬКІВ□□□
Друкарня „ТРУЖЕНИК
□□С. М. Чапко□□
□□□Катеринос., 19.□□□

ПЕРЕДМОВА.

По всій Європі та й далеко по-за нею ходить по-між народом ціла низка казок про хитруна-лиса. Чимало й інших звірів зустрічається по казках тих, як от вовк, ведмідь, цап, кіт то-що, та найчастіше виступає лис з своїми штуками й усякими витівками. Нема такої бідн-пригоди, з якої б не вивернувся лис, нема такого звіра, якого б не обморочив він і не пошив у дурні. Таких оповідань про лисови хитрощі не мало є й серед українського народу, не мало з них вже й надруковано окремими казками. Дуже багато втіхи дають вони дітям, а то й дорослим, багато викликають веселого сміху.

Казки ці дуже старі. Де-які з них були вже відомі ще надовго перед Різдом Христовим.

І от з таких байок про лиса та інших звірів вже з тисячу років тому письменники почали складати більші оповідання, куди входило вже де-кілька байок, а далі й кілька десятків, бо оповідання те часто перероблялось іншими письменниками. Кінець кінцем виросло величезне оповідання-казка про лиса, про десятки його хитрощів і пригод. З'явилось, росло, перероблялось воно на заході Європи—серед французів, німців то-що. Та в старіші часи казка ця призначалась власне для дорослих і тому письменники ті, сполучаючи окремі байки про лиса та інших звірів у велику повість, складали її так, що з веселої

казки вже можна було брати й науку про людей, бо в звірах і їх вчинках вже не важко пізнавати людей з їх характерами, вчинками. Тут уже бачимо царів з їх ненажерністю й великою прихильністю до грошей, ріжних царських посіпак, простих людей, раз-у-раз окривджених сильними й дужими, викрутаси лиходіїв і т. и. Одне слово це вже не тільки дуже весела й цікава розвага, а разом з тим і корисна, бо через неї читач пізнає світ, людей і їх відносини. Звісно, казкова основа цього оповідання найпаче вабить дітей, і тому тепер його, переробляючи, пристосовують для них.

Оця книжка і є перерібка тих старовинних оповідань про лиса пристосована головним чином для дітей старшого віку. Скомпонував її наш славетний письменник Ів. Франко і скомпонував так, щоб вона була найзрозумілішою дітям і простому народові, а тому хоч і користувався тими писаними оповіданнями про лиса (головним чином німецькими), та все те переробляв по своєму, де-що повикидав де-що додав з народніх українських казок про лиса, і все те, так мовити, одяг в українське вбрання, зробив наче своїм народним, а не перекладним і тому близьким, знайомим, бо діється все по українських селах, городах, лісах. Царь (лев) живе, наприклад, у Львові, лис то-що крадуть в українських селян курей і т. и.

Та Ів. Франко був з Галичини, тоб-то з тієї частини України, що до недавна ще була відділена від решти України державним кордоном, і тому письменники з тієї частини дбали про те, щоб їхні твори були найзрозуміліші народові їхньому, а вже ж коли частина народу якогось живе відрубно, то там і трапляються слова й вирази не зовсім зрозумілі, а то й цілком незрозумілі иншим. От чому «Лис-Микита» для дітей Наддніпрянщини, а особливо Лівобережної України, подекуди буде незрозумілим. Щоб цього не було, у цьому виданні зроблено таке: малозрозумілі або незрозумілі слова відзначено зіроч-

кою, а тут же праворуч на березі їх пояснено; цілі ж вирази або закінчення слів, несхожі з нашими пояснено унизу сторінки в виносці. Зроблено ще й заміни в самих віршах де-яких виразів і окремих слів на зрозуміліші, але цього не багато.

Видання це є передрук з 5-го видання «Лиса Микита» «Українсько-руської видавничої Спілки у Львові» без просторої передмови Ів. Франка, де докладно розповідається про те, хто такий Лис-Микита, коли і де складено про нього оповідання і т. и.

Книжка ця досить придатна й для гуртового читання в школі й поза школою, особливо коли б ще в супроводі чарівного лихтаря.

Наостанці хочеться побажати, щоб і шкільний синематограф не обминув такої чудової речі, як «Лис Микита».

О. Синявський.

Пісня перша.

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку;
Ожили луги, діброви,
Повно гамору*, розмови
І пісень в чагарнику.

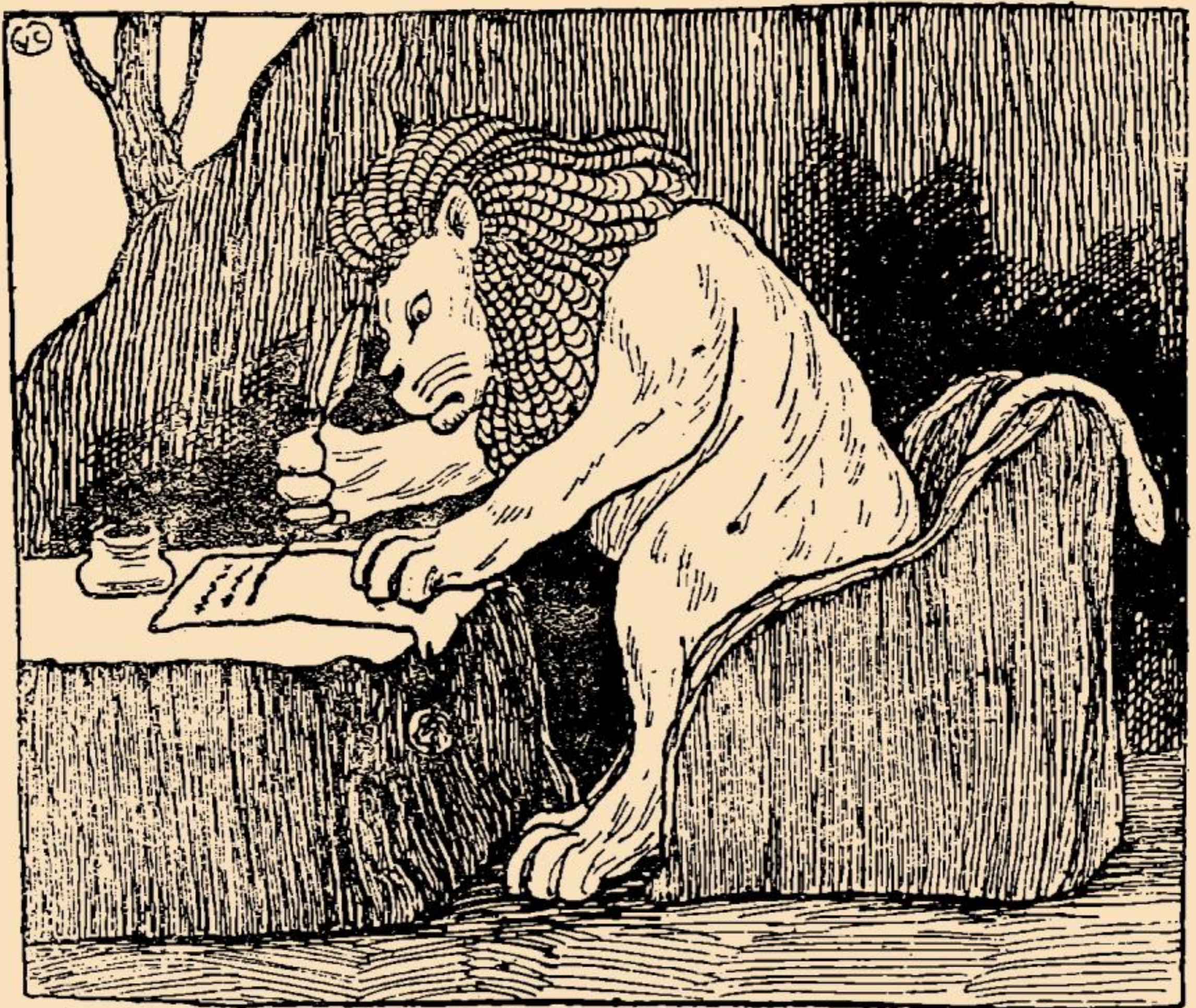
гармидер, галас

Лев, що царь є над звірями,
Пише листи з печатками,
Розсилає на весь світ:
«Час настав великих зборів!
Хай зійдесь ¹⁾ до царських дворів
Швидко весь звірячий рід».
Ось ідуть вони юрбами,
Мов на відпуст* з корогвами—
Все, що виє, гавка, квака;
Лиш один мов і не чує,
В своїм замку знай ночує
Лис Микита, гайдамака.
Ой не даром він ховаєсь!
Знать сумління* обзиваєсь:
«Кривдив ти звірячий люд!»

богомілья, проща

совість

¹⁾ Так кажуть у Галичині, замість «зійдеться», як і далі частенько буде «ховаєсь», «обзиваєсь» зам. «ховається», «обзивається і т. и.

Тимчасом в своїй столиці
Царь засів поруч цариці,
Щоб творити звірям суд.

Перший вийшов Вовк Неситий.
«Царю,—каже,—від Микити

Вже мені хоч пропадуть!
 Діток моїх б'є, кусає,
 А Вовчицю обмовляє
 Так, що й сором повідать!»

«А й мене—хіба-ж то чесно? —
 Як він хитро і облесно
 Мало в гріб раз не вігнав!
 Се було ще того разу,
 Як я з царського указу
 Мировим суддею став.

«От до мене вбіг Микита!
 «Вовче, справа знаменита!
 Штири* Барани ось тут.
 Ім лишилася по батьку
 Гарна частка поля в спадку,
 І на твій здаються суд.

чотири

«Бачиш, почали свариться,
 Та вже де їм поділиться—
 Геометри* в них нема.
 Я веду їх в сюю нетру*:
 Будь їм ти за геометру,—
 Праця буде не дарма.»

межовий, землемір
 глухий лісовий
 закуток

«Втішивсь я—нема що крити.
 Бачте, Баранів мирити
 Дуже я люблю над все:
 Як зроблю їм справу в полі,
 То вам жаден* з них ніколи
 Вже рекурсу* не внесе.

ні один
 жалоби

«От я швидко збираюся,

З Баранами вітаюся—
Хлопці повні, як стрючки!
«Ну бо, хлопці, поспішімо,
На той спорний ґрунт ходімо!
Маєте пальки, дрючки?»

«Все тут,—кажуть,—все готове!»
Вийшли в поле Баранове¹⁾,
Стали мірять—ні, не йде!
Тут за много, там за мало,
Вшир не хочуть, вздовж не стало,
Бо тут ліпше, там худе.

«Далі каже Лис Микита:
«Тут одна лиш стежка бита
Вас до правди доведе.
Вовче стань на середині,
А з них кожний в сій хвилині
На ріг ниви хай іде.

«Станьте й стійте там спокійно,
Кожний уважай* подвійно!
Як я крикну: раз, два, три,—
То з вас кожний без уговку*
Як найшвидче к пану Вовку
Що лиш сили просто при!

стеж, пильнуй

не зупиняючись,
без спочинку.

«Хто найшвидче дочвалає,
Вовка з місця геть зіпхає,
Мати-ме найбільшу часть.
Зрозуміли?» «Зрозуміли!»
«Ну, ставайте ж, і до ціли
Хай вам Бог добігти дасть!»

¹⁾ Баранове—барани.

«В середині став я радий,
 Не доміркувався зради,
 А Микита на межі
 Аж у собі радість тисне*—
 Як не гаркне, як не свисне:¹⁾
 «Раз—два—три! А враз біжи!»

здержує, здавлює

«Ледви крикнув Лис Микита,—
 Гей, як рушили з копита
 Барани у той сам час!
 А як збилися до купи,
 То вам наче штири ступи
 В мене гопнули нараз.

«Штири Барани від разу
 Мої кости на логазу*,
 Здавалося, потовкли;
 Я лиш зіпнув*, закрутився,
 Та й на землю покотився,
 Очі кров'ю запливли.

на кашу

скрикнув

«Та прокляті Бараниська
 Не вважають, що смерть близька,
 Що зомлілий я лежу:
 Сей рогами звідси пхає,
 Той в противний бік штовхає,
 Щоб посунути межу.

«Довго ще так правувались*,
 Що хвилини розбігались,
 Та й рогами в мене бух!
 А Микита, той собака,

добували свого
права

¹⁾ «Не» тут, як і в де-яких місцях далі, не заперечує дії, а побільшує її, так що «як не гаркне» значить «як гарконе», і т. и.

Реготавсь, аж лазив рака,
Що так з мене перли дух.

«І були б за нюх табаки
Там на вічну ганьбу* таки
Вовка вбили Барани,
Та дав Бог, моя Вовчиця
Там надбігла подивиться,—
Аж тоді втекли вони».

стидовище

Хоч як жалібно сю повість,
Мов сумную, дуже новість
Вовк цареві голосив,
То цариця хихоталась,
Та й царь, щоб не знявся галас,
Ледви в собі сміх душив.

Гектор, цуцик, неборака,
Став на лапки та й балака:
«Царю, страже наших прав!
Ковбаси я мав шматочок,
Та й сховав її в куточок,—
Лис і тую в мене вкрав!»

Кіт Мурлика скочив жваво:
«Бач, яке собаче право!
Ковбаса була моя!
Що Лис злодій, я не спорю,
Але ковбасу в ту пору
В ковалихи викрав я!»

«Чиста правда, що й казати—
Рись почав так промовляти,—
Лис Микита злодій є.
Він сумління, честь і віру

За курча, горілки міру
Без вагання продає.

«Та ж то нехрист, та ж то Юда!
Патріотизм* в нього злуда!**
Хто ж добра б від нього ждав?
Знаю я його натуру!
Він всіх нас жидам на шкуру
За свинини б фунт продав.

«Заєць ось—душа спасенна,
Як живе, ні в ніч, ні денно
Зла нікому не хотів.
Ну, пішов він до Микити,
Той, бач, мав його навчити
Тропарів і кондаків.

«Ой, гірка була наука!
Лис відразу взявсь до бука*.—
А прийшли на п'ятий глас,
Він струснув Зайця мов грушу;
Був би витряс з нього й душу,
Як би я його не спас».

Аж ось виступив до трону,
Щоб взять Лиса в оборону,
Стрий* його, Борсук Бабай.
«Добре то старі казали:
Жди від ворога похвали!
Що тут наплели, гай, гай!

«І не сором вам, Неситий,
Власну ганьбу розносити,
Відгрівати давню пліснь?
А ви краще б нагадали,

* любов до батьківщини, ** ніщо

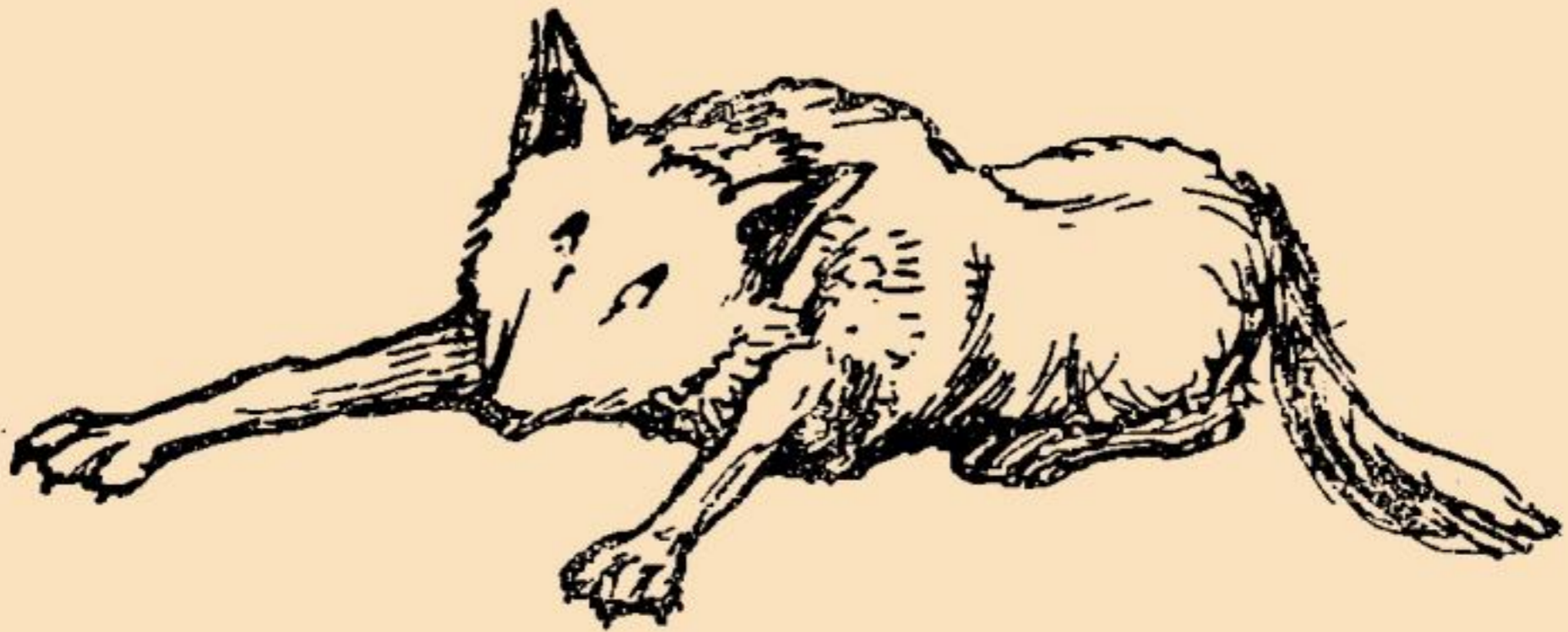
ломака (букова)

дядько (родич)

Як ви з Лисом мандрували*,—
То правдива, свіжа піснь.

подорожували

«Вірним другом був Микита,
Але ваша злість неси́та
Злом платить найкращу річ.
Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас страшливий,
Хоч коліна власні їж!»

«Аж тут чути: «Гатьта! Вісьта!*»
Іде шляхом хлоп* до міста,
З рибою на торг мабуть.
«Гей—Лис каже,—мисль щаслива!
Брате, буде нам пожива,
Лиш гляди та мудрий будь!»

Соб! Цабе!
селянин

«Скочив Лис з одного маху,
Бач, і впав посеред шляху,
Мов здохлий простяг лапки.
І лежить оттак простертий—
Він же ж міг пожити смерти
Від мужицької руки!

«Хлоп над'їхав—що за диво!
З воза зліз, за камінь живо,
Щоб його добити там.

Далі бачить—він не диха!

«От мій зиск*—промовив стиха—
На клапаню* буде блам**».

прибуток, пожива

* шапка; ** хутро

«Взяв Микиту за хвостину
Та й на віз між рибу кинув,
Сів і іде в божий час.

А Микита, той проноза,
Ну ж метати риби з воза,
В діжці лиш лишився квас.

«Риб не стало, Лис мій в ноги!
Здибав Вовка край дороги,—
Той останню щуку мене.

«Ну-бо, брате Миколайку,
Ти лишив для мене пайку?
Погодуй тепер мене!»

«О—говорить Вовк Неситий—
Осьде най твій знаменигий!
На, смакуй, та не вдавись!»
І—зміркуй безодню злости!—

Дав йому лиш самі кости
З риб, що вкрав так сміло Лис!

«А для Зайця річ нелюба.
 Що надрав учитель чуба?
 Ніби нас не драли всіх?
 Хто ж то бачив, щоб наука
 Йшла до голови без бука?
 Се розмазувать—лиш сміх.

«А той цуцик, Гектор куций,
 Сам спіймався на своїй штуці!
 Кіт Мурлика нам сказав:
 Ковбасу ту знакомиту*,
 За що скаржить* він Микиту,
 Сам він у Мурлики вкрав.

відому, славнозві-
 сну
 обвинувачує

«Мій братанок*—муж побожний.
 Всякий проступок безбожний
 Перед ним неначе хрін.
 Ось вже цілий рік минає,
 Як твердий все піст тримає*,
 Не бере в рот м'яса він.

племенник, небіж

держить

«Я вже сам не раз журився,
 Що так голодом зморився»—
 Тут урвав нараз* Бабай...
 Бач, кумпанія чимала
 Бог зна звідки причвалала
 З криком, шумом в царський гай.

раптом, зразу

Старий Півень перед веде,
 За ним по два у ряд іде,
 Несуть мари на плечах:
 А на марах Курка лежить,
 За марами весь рід біжить—
 Плач і лемент, ох і ах!

Півень перед троном царським
 Крикнув тенором лицарським:
 «Милосердя, царю мій!
 Вся надія наша вбита!
 А убійця—Лис Микита!
 Хай нас суд розсудить твій!

«Ми в монастирі святому
 Проживали й зла нікому
 Не чинили. Та не раз
 Бачив я, що попід брами*
 Лис мишкує,—все за нами
 Своім хижим оком пас.

ворота

«Я сі штуки добре знаю,
 Своім дітям повідаю:
 «Стережіться, крий вас Біг!
 В ліс мені не вибігати,
 Бо там ворог наш зубатий,
 Він життя вас збавить всіх.

«Аж тут раз стук-стук до брами:
 В волосянці перед нами
 Став Микита як монах,
 Повітав нас благодаттю,
 Та й із царською печаттю
 Лист відкритий мав в руках.

«Ось вам, каже, лист безпеки!
 Каже царь, щоб від теперки*
 Між звірями був спокій,
 Щоб братався Вовк з Вівцями,
 І щоб я на віки з вами
 Був як друг, як брат, як свій!

тепер

«Бач, пустинником я стався,
 І від м'яса відцурався,
 Ім лиш зілля й дикий мід.
 Мир вам, діти! Живіть з Богом!
 І вклонившись за порогом
 Він пішов собі у світ.

«Ну.—тут дітям я говорю,—
 Воля, діти! Можна з двору
 Нам по стернях погулять!»
 Радість, втіха, спів між нами!
 Всі ми рушили за брами,—
 Та не всім прийшлось вертатъ.

«Лиш ми вийшли,—гульк з укриття
 Як не скочить Лис Микита,*)
 Та й хахап мою дочку!
 Я як крикну: Кукуреко!
 Але він вже був далеко,
 Вже сховався у ліску.

«Я кричу, мов в дзвони дзвоню...
 Вірні пси за ним в погоню
 Кинулись—та, Боже мій!—
 Принесли лиш труп бездушний!...
 Так той злодій непослушний
 Зневажає наказ твій!»

Царь сказав: «А що, Бабає?
 Дуже острий піст тримає
 Твій братанок! Бачиш сам,
 Як то він спасає душу!
 Ні, кінець зробити мушу
 Всім подібним хапунам!»

*) Див. ст. 6 унизу.

І Медведя зве Бурмила:
 «Як тобі в нас ласка мила,
 Друже, меч свій прив'яжи,
 Йди до Лиса, хай, моспане*,
 Зараз тут на суд мій стане,—
 Строго-строго накажи!

добродію

«А вважай на ту падлюку,
 Щоб не вдрав яку він штуку,
 Бо то, брате, хитрий звір!»
 «Що, мене б він смів дурити?»—
 Закричав Медвідь сердитий,
 Та й потяг в Микитин двір.

Пісня друга.

Тей хто в лісі не буває,
Той не бачив, той не знає,
Як Микита Лис живе
Лисовичі ¹⁾—славний замок,
Не один там хід і ганок,
Ям, скриток* чимало є.

СХОВАНOK

Лис Микита в своїй буді
Спочива собі по труді,
Аж нараз почув: Стук, стук!
Глянув—ой, небесна сило!
Аж се сам Медвідь Бурмило,
А в руках страшенний бук.

„Гей Микито! Де він, ланець*?
Вилізай! Ось я післанець
Від саміського* царя!
Наробив ти зла багато,
Злий на тебе Лев, наш тато,—
То й спокутувать пора!

шибеник, паливода

самісінького

„Кличе царь тебе на суд:
„Хай мені явиться тут
Лис Микита, гайдамака!

¹⁾ Лисовичі—назва Лисового замка.

А не хоче йти в мій двір,—
На тортури*, під топір**!
Хай пропаде мов собака!“

*катування; **со-
кира на довгим дер-
жаці

Лис Микита счулив вуха,
Коло брами пильно слуха
Тих грізних медвежих слів.
„Ей,—гадає,—що б зробити,
Сього дурня раз провчити,
Щоб так гордо не ревів!“

Хитро в шпарку* зазирає,
Чи де засідки не має?
Але ні, Бурмило сам!
Ну, тоді він вийшов сміло,
Втіхою лице горіло:
„Вуйку, ах, вітайте ж нам! ¹⁾

щілину

„Вуйку, ви ж се? Бійтесь Бога!
Так далекая дорога,
А такий на дворі сквар*!
Ви втомились, ви без духа,
Піт вам скрізь тече з кожуха!
Що ж то, наш вельможний царь.

спека, жара

„Инших вже послів не має,
Що найкращих посилає,
На найстаріших труд валить?—
Ну, подвійно рад я тому,
Що хоч раз до мого дому
Гість так чесний загостить.

„Суд для мене—з маслом каша!

¹⁾ Вуй, вуйко, вуйцуньо—дядько, дядечко; „вітайте ж нам“—„одвідайте нас“.

Знаю бо, що мудра ваша
Рада захистить мене.
А як ви за мене слово
Скажете, то все готово,
Царський гнів тяжкий мине.

„Вуйку, ми ж одного роду!
З вами я в огонь і в воду!
Лиш сю нічку ще заждіть!
Гляньте, небо замрячене,
Ви втомилися, а в мене—
Вибачте—болить живіт.“

„А се що тобі небоже?“

„Ох, вуйцуню, страх негоже!
Я, ж пустинник, то й не слід
Мяса їсти. Ось і мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Ссати той обридлий мід“

„Мід?—аж крикнув пан Бурмило,—
Мід обридлий Божа сило!
Я ж за мід би й душу дав!
Де він? Де його купуєш?
Як мене ним утрактуєш?,*
Вірь—не будеш нарікав.“¹⁾

угостиш

„Вуйку,—каже Лис,—се жарти!“
„Жарти? Дай лиш зо три кварта,
То й присягою скріплю!
Мід, се райський корм чудовий!
Все за мід я дась готовий,
Над усе я мід люблю!“

¹⁾ Там у Галичині кажуть замість „будеш нарікати“, як і далі „будеш крав“, „будеш мок“, зам. будеш красти, мокнути і т. п.

„Га, як так, мій вуйку милий,
То ходім! Хоч в мене сили
Дуже мало—що робить!
Росказ* твій, то голос з неба.
Для так чесних гостей треба
Сил, здоровля не щадить.

наказ, загад

„Не далеко тут—ось тільки
Буде відси зо чверть мильки—
Пребагатий хлоп Охрім.
В нього меду тьма безбожна,
Що не то що їсти можна,
Але хоч купайся в нім!“

„Ой!—зітхнув Медвідь Бурмило,—
Аж на серці замлоіло*!

занудило

Ну, Микито, ну біжим!“

Сонце сіло вже за гори,
Як добігли до обори*,
Де багатий жив Охрім.

загорожа

На землі там, близь города,
З дуба грубая колода
Бованіла. Майстер Гринь
Хтів по-здовж її лупати,
То й почав з кінця вже гнати
Здоровенний в щілку клин.

З-на дві п'яди* вже отверта**

*четверть аршина;
**відкрита

Щіль була; колода вперта
Про тото¹⁾ не трісла ще,
Лиш від клина заскрипіла,
Ніби зуби заціпила
Прохрипівши: „Ов, пече!“

¹⁾ Тото, тота, тоті—те, та, ті; „про тото“—„про те“.

„Вуйку!—шепче Лис Микита,—
 Ось колода ся відкрита—
 Ти пощупай їй під бік!
 Хоч крива вона та сіра,
 Та в ній меду що не міра.
 Відси й я не раз волік.

„Глянь, вже темно по долині.
 Хлоп давно лежить в перині,
 То ж нічого ти не бійсь!
 Іж до схочу в ім'я боже!
 Я постою на сторожі...
 Ну лиш, сміло в шпарку лізь!“

„Спасибі тобі, небоже!—
 Рік* Бурмило,—стій, щоб може
 Не надліз який злий дух!
 Ой, вже чую запах меду!
 Ти, небоже, стань з переду,
 На до рук отсей обух!“

.сказав

І за сим Медвідь Бурмило
 Лапи, голову й карчило*
 В ту широку щіль запхав;
 Лис тимчасом трах обухом,
 Клин із дуба вибив духом,
 І Бурмила дуб спіймав.

потилицю

„У!—сказав дуб,—є ще сила!“
 Гей, як вхопить він Бурмила,
 Аж стріщав у нього лоб.
 „Вуйку!—крикнув Лис Микита,—
 Правда, шпарка знаменита!
 Знав де мід ховати хлоп.“

А Медведя заціпило!
 Стогне, сапа мій Бурмило,
 Але дуб трима й трима.
 Шарпнув вуйко зо три рази,
 Затріщали лапи й в'язи,
 Але вирвати—дарма!

„Вуйку—каже Лис,—як чую,
 Дуже вам медок смакує,
 Та мабуть вас муха тне
 Іжте ж, але міру майте,
 Бо як об'істеса знайте:
 Мід вам пупом поплине.“

Та Медведю не до меду!
 Крутить задом, а з переду
 Дуб держить мов у кліщах...
 То він шарпне, дряпне, смикне,
 Далі з болю як не рикне,¹⁾
 Аж почули в небесах.

Лис на кпи²⁾ його здіймає.
 „Бач, як вуйко мій співає!
 Вуйку, що за нута* се?
 Вуйку, вуйку, будьте тихо!
 В хаті світло—буде лихо!
 Вуйку, хлопа біс несе!“

спів, захоплення

А Охрім, багач мужик
 Пробудився—що за рик?
 Виглядає у квартиру—
 Що за диво? При колоді

¹⁾ Див. стор. 12.

²⁾ кпи, кпини—кепкування, глум; „на кпи здіймати“—глузувати.

Щось чорніє... Може злодій?
Хлоп хапає за сокиру.
Вибіг з хати, приглядаєсь:
Се Бурмило борикаєсь!..
Репет підійма Охрім:
„Гей, сюди, сусіди любі!
Ось Медвідь зловився в дубі!
Гей, Медведя бить біжим!
У! Кипить в селі тривога!
Наче ті вовки з берлога
Позривались мужики,
В чім хто був, в тім вибігає,
Що попало, те й хапає
Як оружжа до руки.
Як прискочуть до Бурмила—
В сього ціп, у того, вила,
В баби кочерга в руках,
А Охрім з тяжким обухом—
Кинулись на вуйка духом!
Лиш луп-цуп! та трах-тарах!
Біль додав Бурмилу сили:
Як не шарпне—Боже милий!
Шкуру всю з чола зідрав!
Ще раз шарпнув—вирвав лапи,
Але шкуру й кіхті-дряпи
Дуб немов своє забрав.
„Вирвавсь! Вирвавсь!“ закричали
Люди, в ростіч поскакали,
А Бурмило трух-трух-трух!
В ліс, у корчі збіг швиденько,
Ляг та стогне так тяженько,

Мов би з нього перло дух.

Аж тут суне Лис Микита

„Ну, вуйцуню,—мовить—сита

Вже душа? А добрий мід?

Та й гаразд ви попоіли!

Хочете, я що неділі

Справлю вам такий обід!

«Ой, а я трохи не плакав,

Як там з вами хлоп балакав:

Я гадав, що буде бить.

Ну, та бачиться, ви чемно*

З ним розстались,—дещо певно

Вам за мід прийшлось платить.

«Е, що бачу! Ви з гризоти*

Вбрались ніби на зальоти*

У червоні сап'янці!

А сю шапочку червону

Де купили? Чи до дому

Несете її дочці?...»

Так Микита насміхався,

А Бурмило лиш метався,

Та бурчав собі під ніс.

Аж на третій день ходою

Він з тяженькою бідою

Ледви в царський двір приліз.

Як побачив царь ясенний,

Що Медвідь такий нужденний,

То аж руки заламав.

«Гей, Бурмило, любий друже,

Хто се збив тебе так дуже

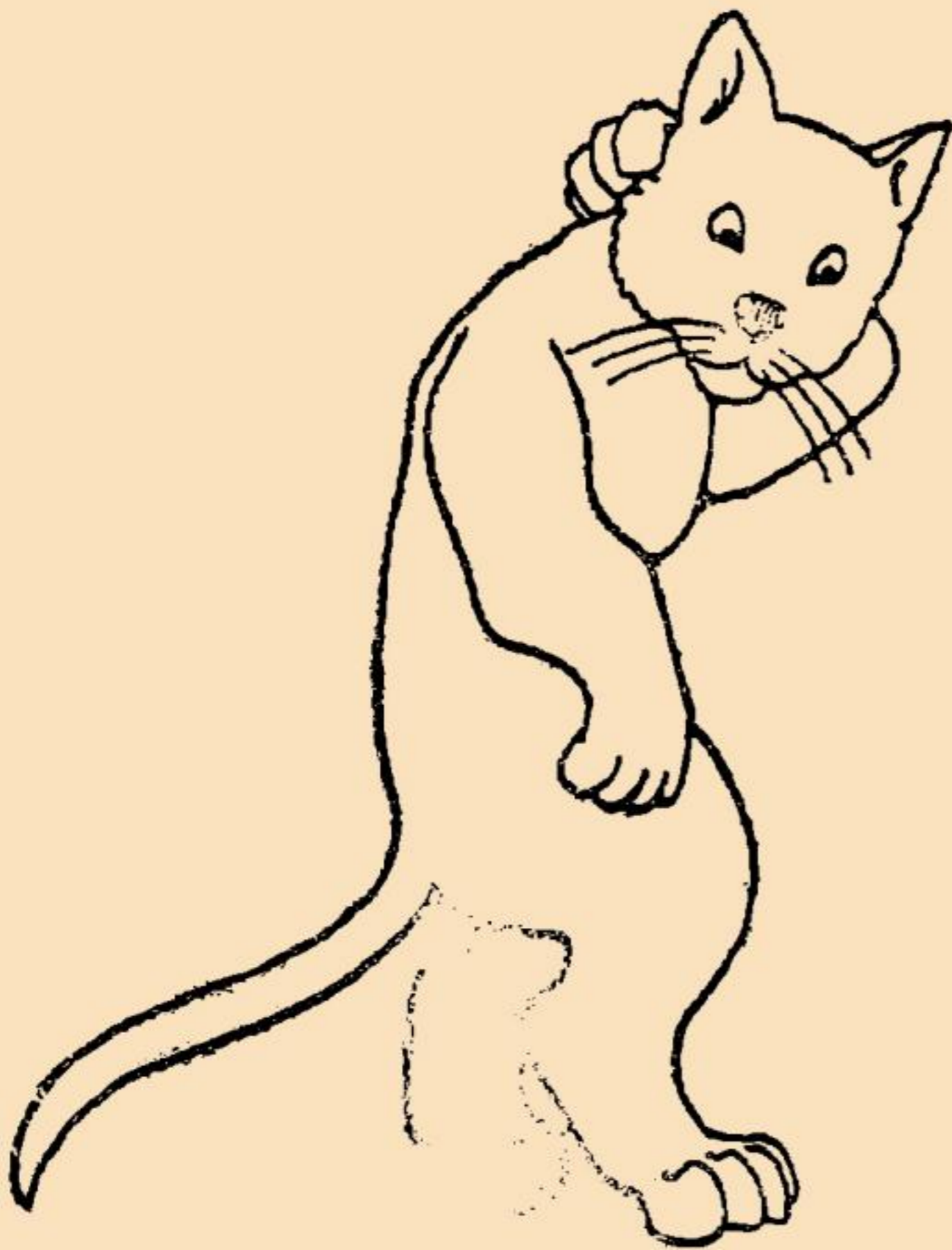
Та зо шкури обідрав?»

гарно, привітно

з горя
у гості

«Царю, пане!—рік Бурмило,—
Горенько мене постигло!
Се Микита все зробив.
Через нього муки много
Я приняв,—ох, мало свого
Я життя не загубив!»

Ух! Затупав царь ногою!
«Я короною ось тою
Заклинаюсь: не уйде
Сей злочинець злої муки!
Дай мені його у руки,
То до завтра не дожде!»

Потім трохи мислі ладив
 І з сенатом* раду радив,
 Щоб Микиту взять на гак,
 Постанову мав велику.
 Приклика Кота-Мурлику
 І до нього мовить так:

на зібранні най-
старших

„Ти мій вірний Кіт Мурлика,
 Хоч постава не велика,
 Та розумний ти за трьох.
 Ось тебе я шлю: піди ти
 Сам до Лиса до Микити,
 У його злодійський льох.*

нора, погріб

„І кажи, щоби як стій¹⁾
 Він у двір явився мій!
 Загрози йому, що гака
 Не мине й тяженьких пут,
 Як на суд не стане тут
 Лис Микита гайдамака!“

Кіт Мурлика поклонився
 І в дорогу спорядився,
 Хоч по шкурі дер мороз;
 Страх не рад він був тій честі,
 Та що царь дав, іж до решти!
 Сперечатися не мож.

¹⁾ „Як стій“ — зразу, негайно.

Пісня третя.

Кіт Мурлика до дороги
Добре взяв за пояс ноги,
В торбу впхав печену миш,
І лісочком, холодками
Так на підвечерик самий
Він прибув до Лисович.

Стукнув в браму, дожидає...
Лис в кватирку виглядає.
Кіт Мурлика шапку зняв,
Поклонивсь йому низенько,
Привітав його гарненько,
Та й такі слова сказав:

«Не прогнівайся, нанашку*!
Не приніс я жадну фґрашку¹⁾),
Але царський вам наказ:
Другий раз се царь, наш владця,
Через свого післанця
На свій суд ось кличе вас.

хрещений батько

«Що тут довго говорити!
Дуже царь на вас сердитий,
Тож я раджу вам; ходіть!
Царь поклявся на корону:
Як не ставитесь до трону,
То пропащий весь ваш рід».

¹⁾ Фрашка-дурничка, ніщо «не приніс я жадну фґрашку»—«я не з дурничкою прийшов».

«Мурцю!—скрикнув Лис Микита,—
 От не ждали! От візита*!
 Боже милий, як я рад!
 Ну, ходи в мої обійми!
 А про те казати не сміймо,
 Щоб як стій іти назад!¹⁾
 «Та ж Лисиця, твоя тітка,
 Так тебе видає зрідка,
 Що не пустить нас під ніч.
 А маленькі Лисенята,
 Чи ж вони пустили б брата?
 Ні, то неможлива річ!
 «Повечеряєм гарненько,
 Проспимося, а раненько
 Холодком—та й в божу путь!
 Я про царський суд не стою
 А що рад піду з тобою,
 Ти про сеє певний будь!
 «Он з Медведем інше діло!
 Ти розваж:* прийшов Бурмило
 Мов розбійник у мій двір,
 Та й до мене з криком, фуком,*
 З величезним в лапах буком—
 Я ж малий, слабенький звір!»
 «Ой нанашку,—рік Мурлика,—
 Ласка ваша за велика...
 Але краще ми не ждім!
 Ніч чудова, місяць світить...
 Попрощайте жінку й діти,
 Та й у путь як стій ходім!»

відвідини, гості

розміркуй

лайкою

¹⁾ Див. стор. 35 внизу.

«Мурцю,—каже Лис,—май розум!
Ніч не тітка, ми не возом
Будем іхать, ні літать.
Всяка погань лісом лазить,
Ну ж як хто на нас наважить!*
Ні боротись, ні втікати!»

нападе

Ті слова Кота Мурлику
Кинули у дрож велику.
«Ваша правда,—він сказав.—
Мушу на ніч вже лишиться...
Та скажіть, щоб поживиться,
Де б я тутка що дістав?»

«Що ж, не гнівайсь, Мурцю дільний!
Чоловік я богомільний,
Піст твердий держу день в день.
Та тобі вже я придбаю
Найсмачніше, що лиш маю:
Крижку* меду ззіж лишень!»

стільник

«Меду? Тьфу!—відрік Мурлика.—
Хай Бурмило мід той лика!
Ним мене ти не вкормиш!
Та у вашому фільварку*
Може ж є де в закамарку
Хоч одна порядна миш?»

хутір, господар-
ство

Лис Микита рік до Мурка:
«Ти жартуєш! Навіть Турка
Я б мишми не трактував!*
Що ти видумав, небоже?
Миші їсти!... Милий Боже!
Про таке я й не чував!

гостив

«Та як мишей ти бажаєш,
 Мурку любий,—тут їх маєш,
 Що хоть ними гать гати!
 Тут у вйтовім* будинку
 Мишей тьменна тьма, мій синку,
 І близенько нам іти!»

вйт—сельський
 староста

„Ах, нанашку мій наймильший,
 Поведіть мене на миші!
 Я на миші дуже звик!»
 «Добре! Так ходи ж за нами!»
 І полізли бур'янами
 Аж де вйтів був курник.

Там в стіні діра пробита,
 Нею часто Лис Микита
 Ніччю в курятник гостив;
 Вчора ще пустив він крові
 Вйтовому когутові,*
 Аж когут і дух спустив.

півневі

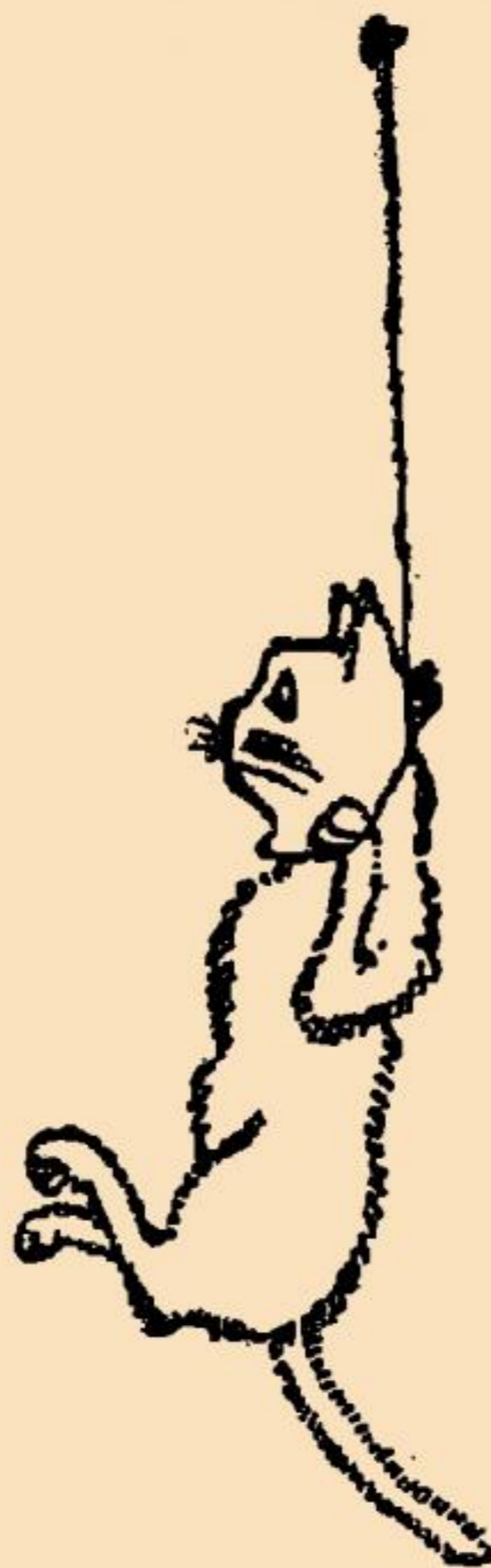
Вйт зо злости зчервонівши,
 З когута лиш пір'я вздрівши,
 Крикнув: «Ні, вже не стерплю!
 Мушу злодія зловити»
 Край вікна дав присилити*
 Мотуззяную петлю.

прив'язати

Лис Микита се пронюхав,
 Та й говорить: «Мурку, слухай,
 Як там мишки цвіркотять,
 Мов горобчики невинні!
 А ось тут і дірка в глині—
 Тільки влізти та й хапать!»

«А безпечно ж тут, нанашко?
 Нині за біду не тяжко,
 А вийти, то хитрий люд!»
 «Га,—говорить Лис зрадливий,—
 Хто занадто* боязливий,
 Хай такий покине труд!

черезчур, дуже
 вже

«В середині там не був я,
 І про хитрощі не чув я,
 Та коли боїшся ти,
 То ходім радніш* до дому,
 Повечеряєм по свойму:
 Редьку й медові соти».

охотніш, краше

Кіт Мурлика застидався.
 «Що, гадаєш, я злякався?»—
 До Микити він озвався.—
 «Страх, то не котяче діло!»
 І у дірку скочив сміло,
 І шасть прасть! В сильце спіймався.

Ой, повис він у воздухах,
 Затріпавсь, та по тих рухах
 Шнур ще дужче горло стис.
 Кинувсь—вдаривсь до одвірка!
 А з гори, де клята дірка,
 Заглядає зрадник Лис.

„Ну, що, Мурцю мій наймильший,—
 Каже він,—смакують миші?
 Правда, що за пишний смак!
 Хочеш соли? Я покличу,
 Або в вїйта сам позичу,—
 Чи волиш* вже їсти й так?...

хочеш

„Ого-го, вже й ти співаєш!
 Але славний голос маєш!
 Тенор! Ах люблю на смерть!
 Жалібно, аж ллється в душу!
 Ох, бігме,* я плакати мушу...
 Ну, спасибі за концерт!“

ій богу

Раптом двері заскрипіли,
 Вїйт роздягнений, спотілий
 З палицею сам впада;
 А за ним сини і слуги,
 Сей з ременем, з буком другий—
 Ось де Муркові біда!

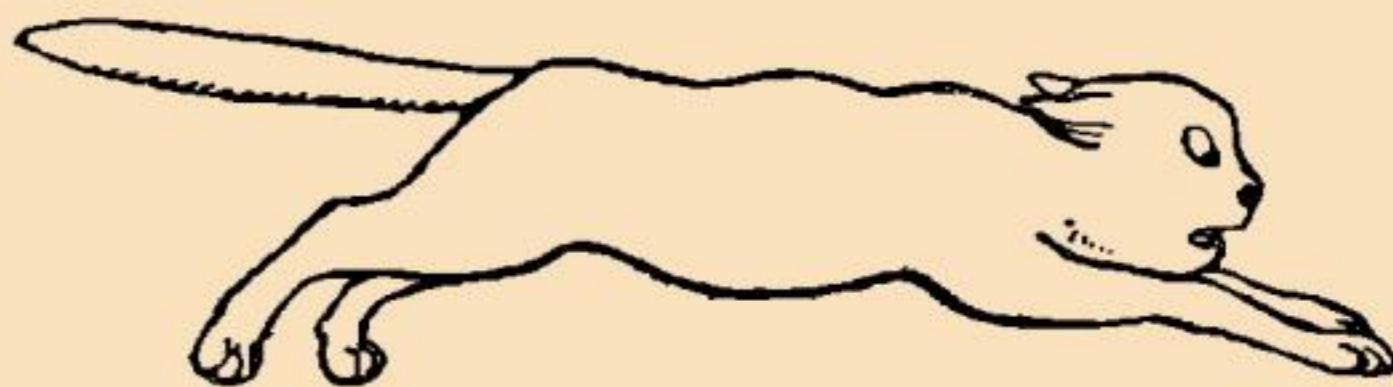

„Бийте злодія! — віт крикнув, —
Вчора когута нам смикнув!
Бийте, поки спустить дух!“
І луп-цуп летять удари...
Мій Мурлика з уст ні пари,
Мов осліп уже й оглух.

„Бийте!—війт кричить і кропить.
 В тім Мурлика скік! Як вхопить
 Пана війта за сам ніс!
 Хруп та й хруп, мов миш велику,
 Кіхтями роздер всю пику,
 Мов би гречку грабав біс.

„Гвалт! Рятуйте!“—крикнув з болю
 Війт і впав як сніп до долу.
 Всі до нього.—„Гей, світіть!
 Гей води! Гей губки, вати!“
 Кинулися кров спиняти,—
 Вже й не в голові ім Кіт.

А в Кота тверда натура:
 Лиш відсапав та й до шнура,
 Взявся гризти і кусать.
 Далі шарпнувся що сили,
 Шнур урвався і в тій хвилі
 Кіт свобідно міг гасать.

Ну, він мишей відцурався,
 В курнику й не обзирався,
 А задравши хвіст, як міг
 Драпнув в дірку, та до ліса,
 А лісами, мов від біса,
 Просто в царський двір прибіг.

Як уздрів його Лев-батько
Збитого мов кисле ябко,*
З злоти аж позеленів.

яблуко

„Що?—кричав звірів правитель,—
„Чи знов сміє той урвитель*
Насміхаться з моїх слів?

шибеник

„Ні, вже того за багато!
Будь я пес і пес мій тато,
Коли се йому прощу!
Військо шлю на гайдамаку!
Скоро зовлю,—на гіляку,
І гніздо все рострощу!“

Грізно царь ревів і тупав,
Був би Лиса з кістьми схрупав,
Як би мав його в руках.
Аж як гнів пройшов безмірний,
Виступив Бабай покірний,
І сказав при двораках*:

левових прибіч-
никах

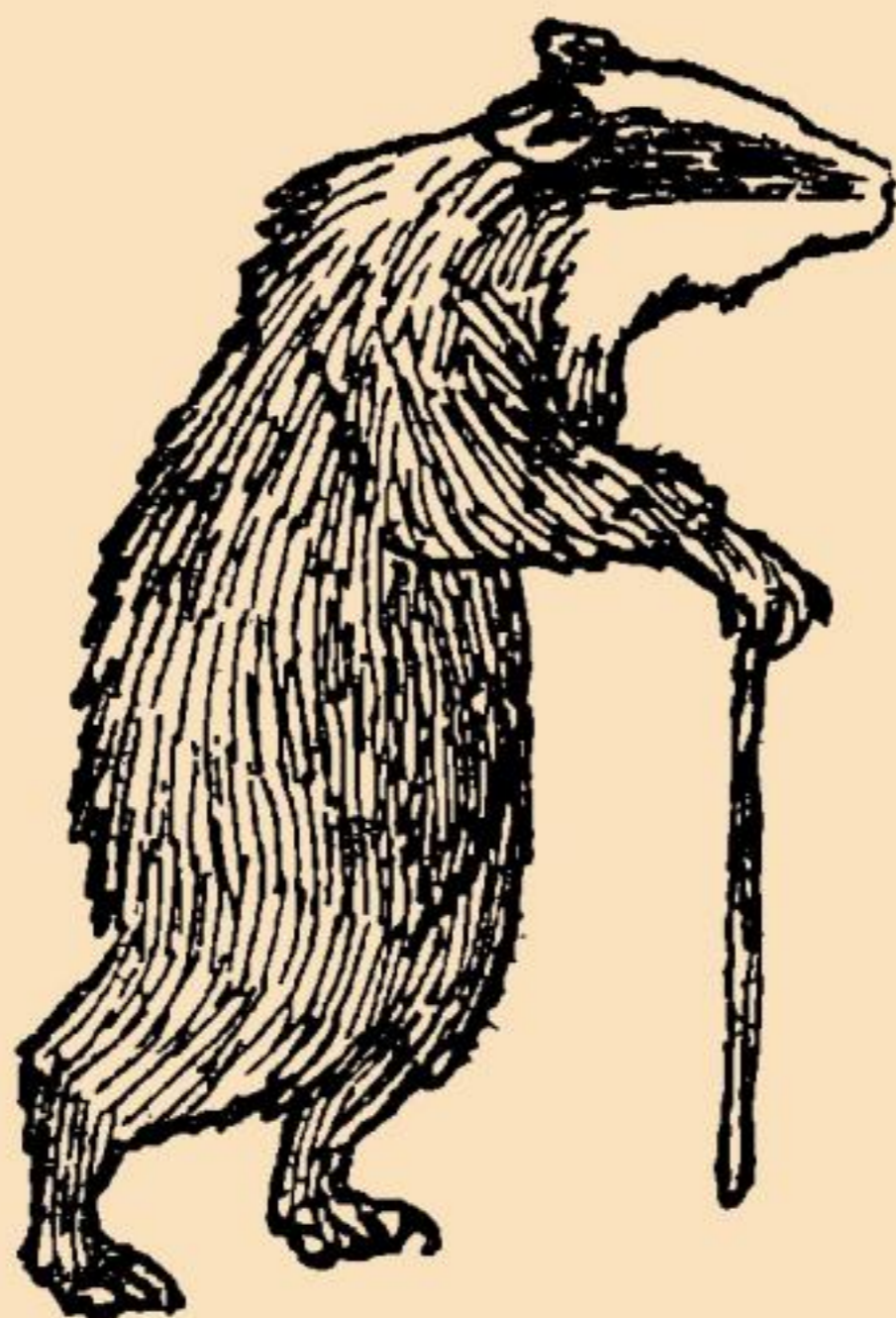
„Царю, явна річ, не скрита:
Вільний же козак Микита,
Право ж каже тричі звать
Винного на суд твій, пане.
Аж як третій раз не стане,
Суд заочний видавать.

„Що в тім правди чи неправди,
Що про нього клеплять* завжди
В те не вхожу,—та для всіх
Рівне право! То ж пішли ти
І мене ще до Микити,
Чей* прийде до твоїх ніг.“

ляпають язиками

може

Царь махнув лиш головою,
Дав знак згоди булавою,
Та ні слова не сказав;
А Бабай як стій зібрався,
У дорозі поспішався,
В Лисовичах на ніч став.

Пісня четверта.

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору
Розмовляючи гуляв,
Аж тут голос у діброві
Обізвався: «А, здорові!
Ось до вас я причвалав?»

«Ах, Бабай! Чи ти се, стрику?*

Ну, мабуть якусь велику
Новину несеш до нас!
Ти втомився? Ти сумуєш?
Ну, до хати! Заночуєш,
То й балакать буде час».

дядьку

Всі гарненько привітались,
Про здоровля розпитались,
Випив вишнячку* Бабай.
Сів на приспі, віддихає,—
Лис про царський двір питає:
«Ну балакай, не зітхай!»

вишнівки

«Гей, синашу, схаменися,—
Так сказав Бабай до Лиса—
Що за збитки робиш¹⁾ ти?
За що ти з післанців кпишся*?
Чи на правду ти боїшся
На той царський суд іти?»

знущаєшся

¹⁾ „збитки робити“—„дуріти“, „витворяти що“.

«Я ж гадаю, синку милий,
Що ти зможеш в одній хвилі
Ворогам заткати рот.
Адже всі їх глупі мізки
Проти твого стоять тріски!
Оттакий то весь народ!»

«Правду кажеш, любий стрику,—
Рік Микита,—і велику
Ти охоту в мні* підвів.
Що ж, піду! Хай всі побачуть!
Хто сміється, ті заплачуть,
Царь на ласку змінить гнів!

мені

«Хоч там царь на мене лютий,
Та він знає, що в мінуті
Небезпечні, в чорний день
Всі торочать не до ладу,
Але дати мудру раду
Вміє тільки Лис один».

І ввійшли оба в світлицю.
Привітав Бабай Лисицю,
Всі засіли край стола.
Лисенята Міцько й Міна
Повлазили на коліна—
Живо гутірка пішла.

«Дуже лютий царь, Бабаю?—
Рік Микита.—Знаю, знаю,
Жаль йому медвижих мук!
Та в нас був старий рахунок*,—
Довго ждав я на трафунок¹),
Щоб дістать його до рук.

ворожнеча, невід-
плачена кривда

¹) Трафунок—випадок, нагода; „ждати на трафунок“—„ждати випадку“.

«Тому літ ще не багато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Губернатором зробив
На підгірські наші бори,
Щоб звірячі справи й спори
Всі по правді він судив.

«От тоді то Вовк Неситий
Напосівсь мене здушити,
А з Бурмилом змову мав;
І на суд губерніяльний
За мій помисл геніяльний*
Перший раз мене позвав.

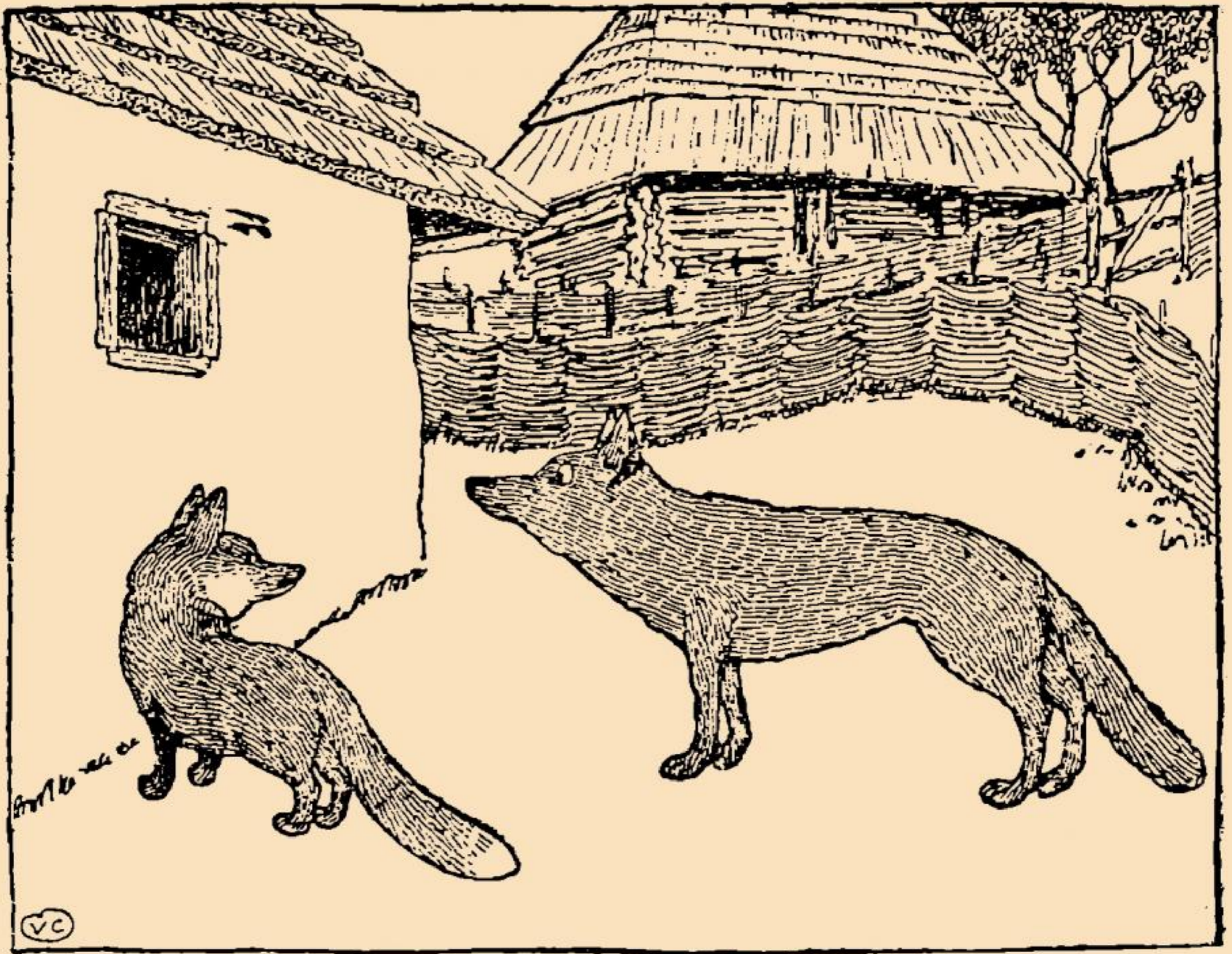
дуже розумний

«Що за помисл? Слухай, друже!
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить,--
Та нас голод з ліса гонить
Серед лютої зими.

«До села йдем осторожно,
Нюхаємо, де би можна
Чим масненьким поснідать,—
Аж тут сала, м'яса запах
Не лиш в носі а аж в лапах
Закрутив нам--хоч тут сядь!

«Тії пахощі нас гарні
До попівської спіжарні*
Мов по нитці довели.
Стали ми довкола нюхать,
Чи безпечно всюди—слухать,
Аж віконце ми знайшли.

комірчини, хижки

«Страх тісне було віконце.
 «Лізем, Вовче?» «Лізем конче*!»—
 Каже Вовк.—«Ти перший лізь!
 Глянь, чи де нема заліза!
 За тобою й я полізу,—
 (Так Вовк каже)—лізь, не бійсь!»

авже ж, неодмінно

«Я проліз досить вигідно,
Роздивився. «Лізь свобідно!»
Так до Вовка я сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, та в отвір той вузенький
Ледви тулуб свій пропхав.

«А в спіжарні—Боже кріпкий!
Світ затьмився нам до дрібки¹⁾,
Стільки там добра для нас:
М'яса, сала, вуженини*,
Щотири пілті ²⁾ солонини
І довжезний ряд ковбас.

маринованого
м'яса

«Став я думать, міркувати,
Як тут господарювати,—
Та мій Вовк мов оцапів:
Перший полоть²⁾ хап зубами!
Рве, куса, гризе без тями—
Став і ів і знай сопів.

„Ну,—гадаю,—іж, небоже!
Та для мене се не гоже.“
Я беруся до ковбас.
З жердки легко їх здіймаю,
Крізь віконце викидаю,
Поки всіх отак не стряс.

„А за ними й сам в віконце
Вискочив, та й ну чим скорше
Всі на шию надівать.
Наванталив як коралі,

1) дрібка—крихта, трошки; „до дрібки“—„зовсім“.

2) пілть або полоть—великий кусок сала.

Та й до ліса далі, далі,
Скарб у яму щоб сховать.

„Скарб у яму заховавши,
Спокійненько поснідавши
До спіжарні знов біжу.
Прибігаю: Вовк ще голить,
Не доівши кинув полоть,
З смальцем розпочав діжу.

„Вовче,—шепчу,—час до гаю!
З церкви люде вже вертають,—
Щоб нас тут хто не застав!“
Вовк почувши се жахнувся,
В дірку прожогом метнувся,
Та вже ледви шию впхав!

„Бачиш—повний був, мов бочка!
Став у дірці, тільки очка
Витріщив, немов баньки.
Страх відняв у нього мову...
Я ж кричу: „Чого став знову?
Ну, якої бідоньки?“

„Вовк не тямить вже, що діє!
 Пхаєсь в дірку, аж потіє,
 Та дармий його весь труд.
 Далі з лютої роспуки*
 Заламав передні руки—
 „Лисе,—каже, згину тут!“

безнадії, одчаю

„Вовче,—кажу,—чи здурів ти,
 Чи від смальцю оп'янів ти?
 Вилізай пора нам в гай!“
 „Ой не можу, мій Лисуню!
 Бачиш, пуза не просуну!
 Ой Микито, помагай!“

„Ну, скажи ти сам, Бабаю;
 Що я тут чинити маю,
 Як дряпузі* допомогти?
 Лишу Вовка—може згинуть.
 Ліпше, думаю, не кинуть,
 Але до попа піти.

ненажері

„Попросить по добрій волі,
 Щоб дав пилки і позволив
 Більшу вирізати діру.
 Здумавши сю річ штудерну*.
 Мовлю Вовку: „Жди, я верну!“
 Й до попа уже деру.

хитру

„Піп був саме у покою:
 В пообідньому настрою
 Люльку ходячи курив.
 У вікно я заглядаю,
 Лапою шкряб-шкряб, благаю,
 Щоб вікно він отворив.

„Піп поглянув, підбігає...
 „Лис у вікна заглядає!
 Гей, ловіть його! Біжіть!“
 Я й не зчувся, а за мною
 Слуги, служниці юрбою,—
 От я духом через пліт*.

ліску, загорожу

„Крик за мною, як в гамарні*...
 А я просто до спіжарні,
 Та й сховався під поміст.
 Тут погоня надлітає:
 „Де він? Де той Лис?—питає—
 Показав нам тільки хвіст!“

гамарня—завод, де
 топлять залізо.

„Там зирнули, а з віконця
 Вовк Неситий проти сонця
 Визирає! „А, ти тут?
 Ой, нещасная головка!
 Та ж се Вовк! А бийте ж Вовка!
 Тут йому зробіть капут!“

„Вовк їх там не дожидався,
 А в спіжарню заховався,
 При саміських дверях став.
 От вони як отворили,
 То Неситий скік в тій хвилі—
 З сеі шпарки скористав.

„Та дістав там з дивовижі
 Скілька буків через крижі,
 Так що ледви в ліс доліз,
 І про справу сю немилу
 Заразінько Бурмилу
 Він на мене скаргу* вніс.

жалобу

„Хоч сам винен за лакомство,
А на мене віроломство,
Злобу й зраду наклепав.
Ну, а думаєш Медвідь
Розібрав усе як слід,
По закону поступав?

„Де тобі? Суддя той ласий,
Як дізнався про ковбаси,
Що я з трудом розстарав,
Як ревне на мене туго:

„Зараз все віддай, злодюго!
Будеш ти ковбаси крав?¹⁾“

„Ти й віддав?“—Бабай питає.—

„Що ж було робить, Бабає?
Аджеж хтів відтяти хвіст!

Та щоб всі віддять—а дзуськи!
Штири дав йому тонюські,
А собі лишив ще шість.

„От Медвідь так судить справу:

„За побоі, за неславу,
Вовче, маєш ковбасу!

Решту я ззім. Ти ж, Микито,
Рад будь, що тебе не бито!
Марш, бо кости рознесу!“

„Так то нас судив Бурмило!

Гірко се мене вшпилило!

Я присяг на царський хвіст:

Як його дістану в руки,

То за всі ті підлі штуки

Він тяженько відповість“.

¹⁾ Див. 26 стор. унизу.

Надоспіла і вечеря;
 З пірям пряжена тетеря—
 Всім досить її було.
 Як гарненько поживились,
 Де про що розговорились,
 Та й пішли собі в стебло*.

в кубло спати

А як рано повставали,
 То гарненько поснідали!
 Іли сало з часником,
 Потім гусячу потравку*,
 Закусили ж сю приправку
 Ще копчечним судаком.

потравка—така
 страва з кришени-
 ків з м'яса

Оттоді Микита вбрався
 До дороги й так прощався
 З господинею й дітьми:
 „Люба жінко, будь здорова!
 Час іти мені до Львова,
 То ж ключі усі прийми!

„Наглядай як слід в коморі,
 Бо ті миші красти скорі,—
 А про мене не журись!
 Хоч тепер на нас царь лютий,
 Але легко може бути,
 Що всміхнеться ще колись.

„А ви, діти, не пустуйте,
 По за домом не герцюйте,
 Мамі збитків не творіть!
 Глянь лиш, стрику, що за звірик
 Отой Міцько! Хто повірить,
 Що йому ще тільки рік!»

І дітей поцілуваши,
Жінці в вухо пошептавши,
Що там ще сказати мав,
Лис Микита мов у гості
В Львів, на зустріч царській злості
Враз з Бабаєм почвалав.

Пісня п'ята.

Гу, гу, гу!—в дворі гуділо,
Мов Бог зна, яке там діло—
„Лис Микита! Лис приспів!“
А Микита мов не чує,
Гордо, сміло машерує
Між рядами ворогів.

Перед тронем зупинився,
І цареві поклонився,
І такі слова сказав:
«Царю наш великодушний!
Слову твому послушний,
Я на суд твій правий став.

«Вірю в велич твого духа.
Не прихилиш свого вуха
Ти поганим брехунам,
Що байками і брехнями
Раді б розлад поміж нами
Сколотить на шкоду нам».

Але царь глядів понуро
Й крикнув: «Підла: креатуро»!*
Ти ще тут хвостом вертиш?
Смієш прав допоминаться?
Нам ще хочеш підлизаться?
Ні, вже нас не підлестиш!

людина, що живе
з ласки дужого, а
не чесним трудом.

«Глянь, ось Півень у жалобі*
 Кіт Мурлика ось при тобі,
 І Бурмило, мій барон!
 Тямиш біль їх, ганьбу, муки?
 Гей, беріть його у руки
 І до трибуналу*! Вон!»

жалоба—чорне
 вбрання в знак
 смутку за умершим
 родичем

до суду

«Царю,—смирно рік Микита—
 Чи ж так явна вже й відкрита
 Що до них вина моя?—
 Що Бурмило був упертий
 Конче хлопський мід ізжерти,
 То чи ж тому винен я?»

«А Мурлика,—Боже, Боже!
 Він ще жалуваться може?
 Хто ж на ловах не прийма
 Бійки, неvigід подібних?
 Та й хіба ж для Мишей бідних
 Конституції* нема?»

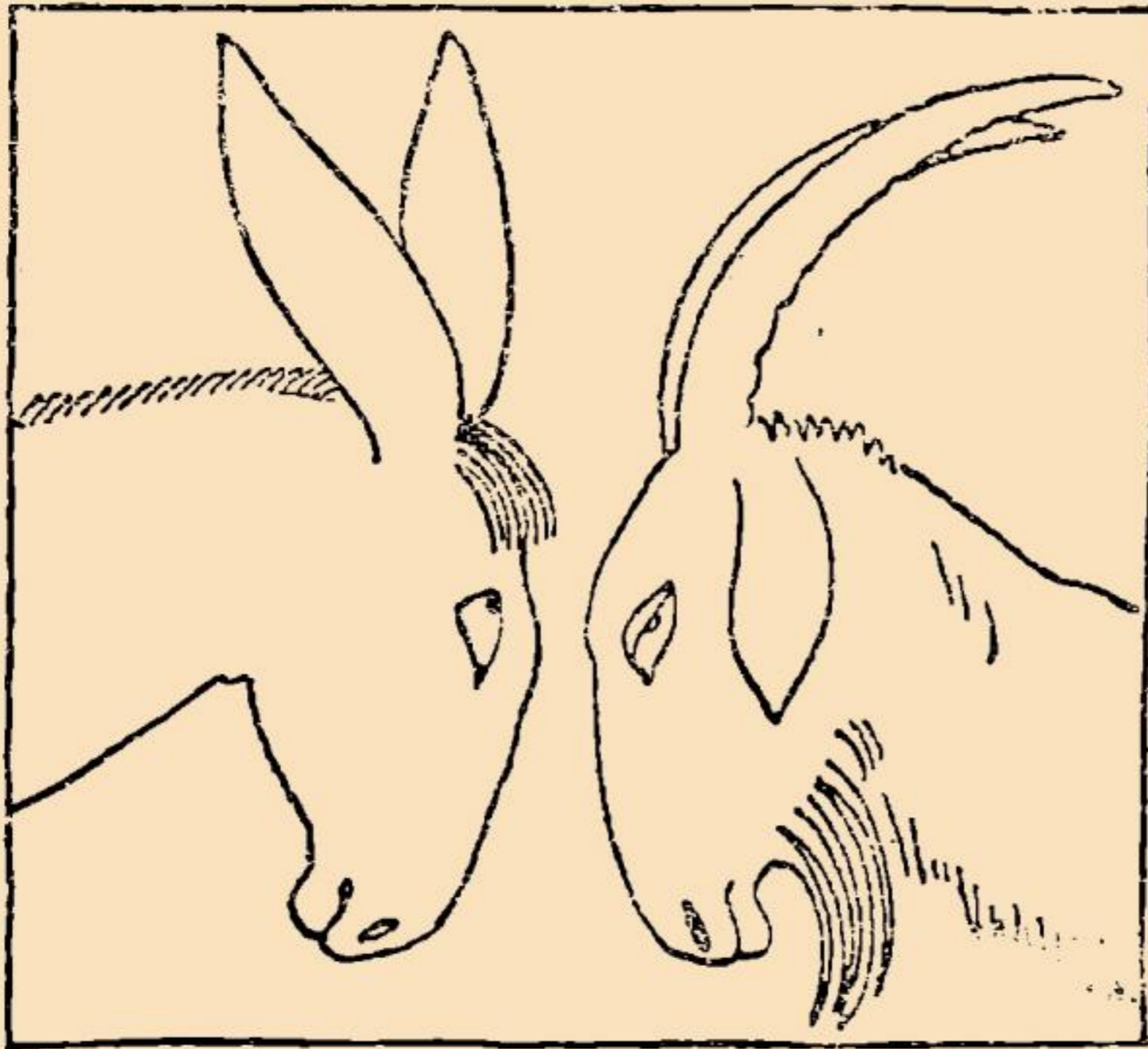
забезпечення прав
 захисту

«Кажуть: злодій я, поганець!
 А Мурлика, твій післанець,
 Теж не менший горлоріз.
 Бо чи ж то не для злодійства,
 Кроволиття і убійства
 Він у тую шпарку вліз?»

«Царю, я підданий вірний!
 Як такий твій гнів безмірний—
 Дай на смерть мене судить!
 Дай малих злочинців вішати,
 Хай великі тим ся тішать!¹⁾
 Коли так—не варто й жити!»

¹⁾ ся тішать—тішаться

Та царь Лев не вів і вухом!
 І взяли Микиту духом,
 І зв'язали й повели
 Стражники у трибунали;
 В трибуналах засідали
 Старі Цапи і Осли.

Став Микита та й балака,
 Та найстарший пан Осяка
 Вже п'ять років як оглух.
 Присудили: «На галузці*
 Лису висіть на мотузці,
 Поки з нього вийде дух».

на гілці

Вовк, Бурмило і Мурлика
 Як почули се, велика
 Радість обняла їх ум.
 Зараз за катів обрались,
 І Микиті нахвалялись
 Причинить до смерти глум.

Лиса вивели, Бурмило
 Трах його прилюдно в рило!
 «Се за сап'янці мої!»
 Вовк для гіршої ще муки
 В зад скрутив Микиті руки:
 «Не уйдеш тепер гіллі».

Кіт Мурлика вже на гільку
 Виліз і міцною сильку*
 Мотузяну засилив.
 Крука ще гукнув навмисне,
 Щоб Микиті, як повисне,
 Зараз очі з лоба пив.

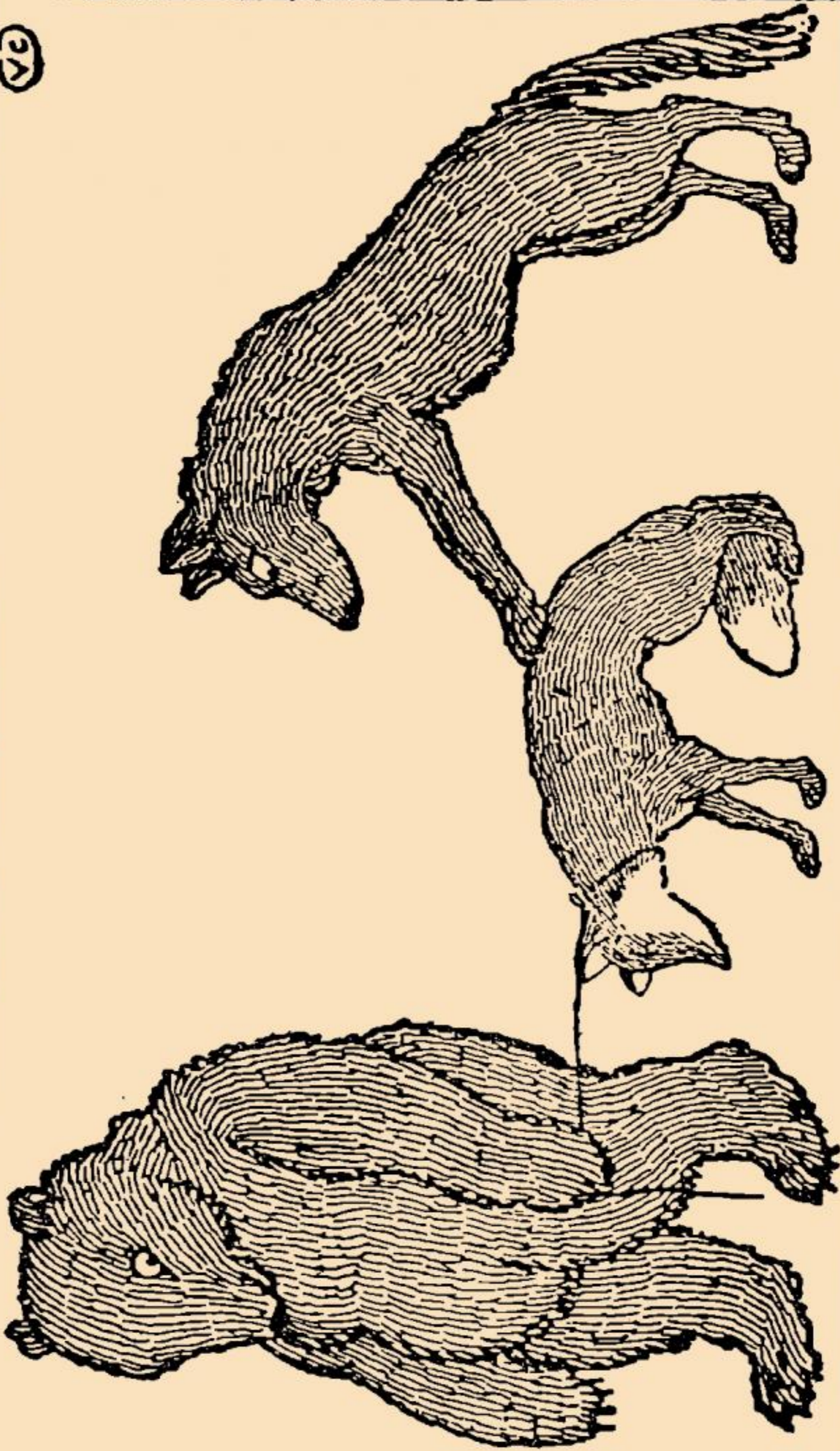
петлю

Хто лиш жив, глядіть зійшлися,
 Як то будуть вішать Лиса:
 Стала страж* кругом як мур.
 Лис іде як мокра курка,
 Вовк Неситий з заду штурка,
 А Медвідь веде за шнур.

сторожа

«Не лякайся,—сказав Неситий,—
 Ми відразу задушити
 Не гадаємо тебе.
 Будеш дригать ще лапками,
 Поки Кріт під дубом ями
 У твій ріст не вигребе».

٧٤

Обернувся Лис до нього:
 «Що ж то,—каже він,—міцного
 Шнура не знайшлось у вас?
 Міг вам Кіт дістати, любко,
 Того, що на нім так цупко
 Сам у вїйта дригав раз».

«Замовчи —ревнув Бурмило.—
 Щоб язик тобі сціпило!
 Ще не кинув жартів ти?
 Глянь, жде шибениця грізно!
 Кайся, щоб не було пізно,
 Грішну душу очисти!»

Привели його під гільку,
 Завдали на шию сильку,
 На драбину Лис вступив,
 І звернувшись до миру,
 Він царю вклонився щиро,
 І ось так проговорив:

«Наступає вже година,
 Ох, для звірів всіх єдина:
 Швидко вічним сном усну.
 Царю наш, тебе благаю,
 Ти по давньому звичаю
 Просьбу вволь мені одну.

«Тут в обличчу смерти й гробу
 Хочу виявить всю злобу,
 Сповідаться всіх гріхів,
 З всіх провин заслону здерти,
 Щоб ніхто по моїй смерти
 За моє зло не терпів».

Так сказав, усім вклонився,
 І тяженько прослезився,
 Зрушив душі всіх хижак;
 Царь задумавсь на хвилину,
 Берло* похилив в долину
 І сказав: «Хай буде так!»

царська палиця

Лис Микита б'ється в груди:
 «Признаюся, чесні люди,
 Много, много я грішив!
 Чи є хоч один між вами,
 В кого б ділом, чи словами
 Добру пам'ять я лишив?
 «Від дитинства сам собою
 Я привчався до розбою,
 Хоч отець картав не раз.
 Бідні Кури, Гуси, Утки!
 Серце рветься в мні ось тутки,
 Як то шарпав, гриз я вас!

«Був я штучка невеличка,
 Та «від личка до ржемичка»¹⁾
 Що раз далі, далі ліз:
 Вже ягнята й козенята,
 Що відбігли геть від тата,
 Я хапав і в яму ніс.

«Біг до зла я шляхом битим!
 Спобратимався з Неситим:
 Він учитель мій у злім.
 І коли я нині стою
 Під смертельною вербою,
 То його заслуга в тім.

¹⁾ ржемичек (по-польському)—ремінець.

«Раз ото на переднівку*
 Ми таку злодійську спілку
 Зав'язали: я дрібне,
 Вовк велике має красти,
 А що зиск—по рівній часті;
 Нині кара б'є мене!

перед жнивами

«Але як прийшло ділиться,
 То ніколи, як годиться,
 Половини Вовк не брав:
 Загарчить—не смій і писнуть!
 Сам же, хоч би мусів тріснуть,
 До крихітки все зіжрав.

«А як часом грубшу штуку
 Нам вдалось спіймати в руку,
 То Неситий як ревне,
 Вже Вовчиця тут з синами!
 М'ясо мало не з кістками
 Хавкнуть—хвиля не мине.

«Адже ж згадую як нині:
 У одної господині
 Ніччу виліз я на під*;
 Висів тамки у димарні
 Солонини полоть гарний,—
 Ну, його й дістати слід.

горище

«Кажу: «Вовче дери стріху,
 Я ж сей полоть нам на втіху
 Живо з вішалки здійму».
 І поліз я на бантину,
 Довго мучивсь, поки скинув
 Полоть просто в рот йому.

«Вовк м'ясиво хап—і драла!
Та мене ще хіть* забрала
На вечерю Курку взять.
А у тої господині
На близесенькій бантині
Спав Курей довгенький ряд.

охота, бажання

«Підіпхавшися по платві*,
По бантині мов по дратві
До Курей я вже підліз.
Серце б'ється... Тихо... Темно...
От в такі то хвилі певно
Найлюбійш жартує біс.

платва—дрюк
удовш стіни вгорі

«Вийшла ж і мені ярмурка*!
Я гадав, що з краю Курка,
А то крепкий був Індик.
Я на Курки шийку мірив,
Індика в крило і вцілив,—
А Індик як здійме крик!

халепа, біда

«Я зубами хап за тепле,
А Індик крилом як стрепле!
Даром, що старий я Лис,—
Світ мені заморочився,
Я схитнувся, поточився,
З Індіком гегеп у низ!

«Ну, тай мав я тут пригоду!
Полетів та не до поду,
А на тік* у сіни впав.
Гепнув так з цілого маху,
Думав: кожду костомаху
Мов у ступі золихав.

на долівку

«Не кінець тут моїй лазні!
 В сінях був я мов у казні,
 Вийти не було куди.
 От захався я в куточок
 І стулився у клубочок:
 «Тихо! Лихо пережди!»

«Та даремну мав надію!
 Чую голос: «Гей, Андрію!
 А поглянь лиш до сіней!
 На поді там щось кричало,
 І у сіни щось упало!
 Ну, Анрію, встань, же гей!»

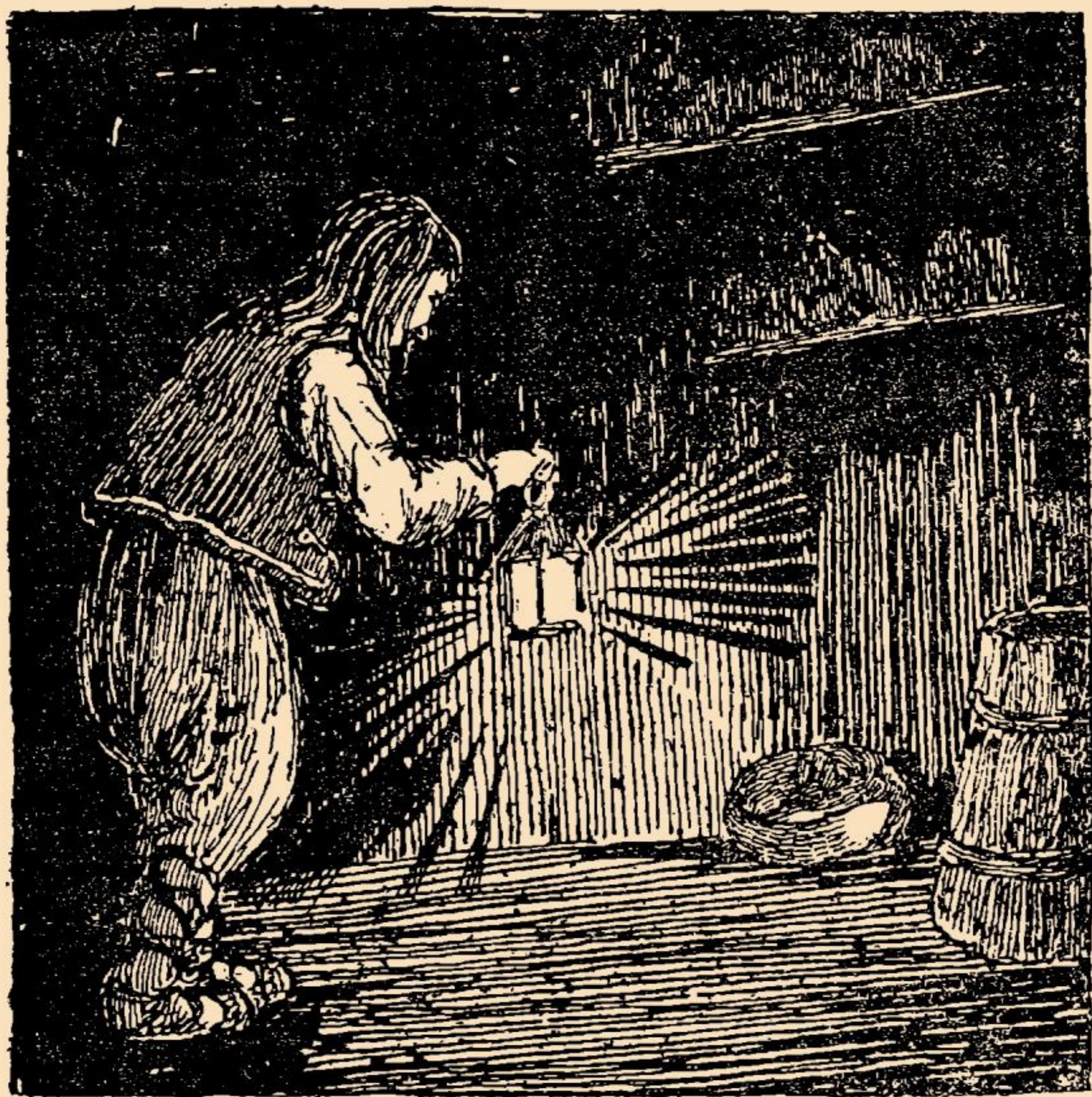
«Чути: наймит щось воркоче,
 Встав, щось шкряба і стукоче,—
 Світло він світив мабуть;
 Далі двері відчиняє
 Каганець в рукахъ тримає:
 «Що за дідько гримнув тут?»

Глип*! Індик по сінях ходить.
 «От хто крики тут заводить!
 З сідала Індик упав!»
 Втім в куток зирнув нечайно...
 «Ай! Хазяйко! Уставай-но*!
 Гість до нас тут завітав!»

зирк!

уставай лиш

«Що за гість?» «Та Лис Микита!»
 «Бий, Андрію!» «Чим же бити?
 Встаньте швидче з подушок!
 То обоє ми без труду
 Сю поганую прибуду
 Живо зловимо в мішок».

«Поки там вона збираєсь,
Наймит з близька призираєсь
Знай до мене з каганцем.
Я ж сижу, тремчу, все чую,
Та й усе собі міркую,
Як би тут втекти живцем?»

«Ось хазяйка лізе в сіни;
Того й ждав я, як відчинить
Двері в комнату вона:
Шусть їй прудко по під ноги,
В хату вскочив та й з порога
Просто скачу до вікна.

«Шибку висадив з розгону,
Стрічку не одну червону
Я на шкурі здряпонував;
Ну, та вирвався на волю,
Та й садком, відтак* по полю,
Мов безумний в ліс махнув.

далі, потім

«Довго бігав без уговку,
Поки врешті в нетру к Вовку
Ледви дишучи добіг.

«Ой Вовцуню! Я аж гину!
Дай же м'яса одробину*,
Що для мене ти зберіг!»

крихітку, шма-
точок

«О, зберіг!—смієсь Неситий,—
Тим ти певно будеш ситий.
На, і знай дар щедрий мій!»
«І—зміркуйте підлу штуку!—
Дав мені дубову клюку*:
Полті вішають на ній.

ключку, гак

«Оттаке сказати мушу:
Тільки гріх я брав на душу,
Що із ним до спілки крав,
А за гріш не мав пожитку,
І без власного прожитку
Був би з голоду пропав.

«Але я не дбав ні троха!
Славний скарб царя Гороха
Я у своїх мав руках!
Скарб безмірно так багатий,
Що ледві би міг забрати
На сім возів у мішках».

Лев про скарб такий почувши,
Насторожив пильно уші.
«Лисе, що се ти верзеш?
Про який се скарб гадаєш?
Чи ще й досі скарб той маєш?»—
Лис сказав на те:—«А вже ж!

«Царю,—каже,—пане милий,
Перед входом до могили
Я душі не обтяжу!
І чого ніяким світом
Не сказав би жінці й дітям,
Се тобі я роскаму.

«Знай же, царю, скарб той грубий
Статься мав твоєї згуби
І нещастя джерелом.
Не вкради його Микита,
Кров твоя була б пролита,
Стався б страшний перелом!»

Лев неначе ужалений
Скочив, рикнув, мов шалений:
«Що, що, що се ти сказав?
Що се за смалені дуби*?
Перелом? Нещастя? Згуби?
Все розкажуй, щоб я знав!»

Каже Лис: «Я царську волю
Рад сповнити, тільки молю,
Вислухай мене ти сам.
Лиш тобі в твоїй княгині
Важну річ відкрию нині
І Гороха скарб віддам».

«Гей, здійміть із нього пута,
І ведіть його ось тута!»
Крикнув гучно Лев катам.
Ті нерадо розв'язали
З пут Микиту й розважали,
Що то він набреше там!

А Микита, волю вчувши,
Свобідніше відітхнувши,
«Слава Богу!»—прошептав.—
«Ну, коли не рад здихати,
Наострись гаразд брехати!»
З тим перед царем він став,

«Ну,—царь каже—сядь Микито,
Сміло все кажи й відкрито,
Але з правди не змили!
Бо як збрешеш, то їй Богу,
Не за шию, а за ногу
Будеш висіть на гіллі!»

Пісня шоста.

Слухайте ж, як Лис Микита
Цупко, наче кінь з копита,
На брехню пустився й лєсть!
Щоб лиш на гіллі не згинуть,
Не задумавсь камінь кинуть
І на батька свого честь.

«Царю і весь чесний зборе!
Превелике, люте горе
По заслuzі б'є мене!
За злодійство дам я душу,
Та одно злодійство мушу
Росказати вам страшне.

«Кільканадцять літ вже тому,
Як мій батько—де, в якому
Місці, хто се зна?—напав
Славний скарб царя Гороха.
Та добра йому ні троха
Скарб той клятий не придбав.

«Батько мій був горда штука.
Фінансова наука¹⁾
Був його любимий фах*,
Льстив царю, міняв все фарбу²⁾,
Щоб лиш стать міністром скарбу,
Він на се острився страх.

заняття

1) Фінансова наука—наука про багатство, гроші.

2) Фарба—покраса, колір; «мінати фарбу»—значить удавати з себе то свободолюбця (революціонерів звать *червоними*), то ворога народу (чорна сотня).

«Та ти, царю, хитрість скриту
 Проглядів, прогнав Микиту,
 А міністром став пан Рись.
 І пішов мій батько в пущу
 І поніс він думу злющу—
 Відомстить тобі колись».

«В пущі скарб знайшов заклятий,
 І почав він міркувати,
 Щоб великий бунт піднять,
 Щоб царя зіпхнути з трону,
 Славну ж царську корону
 Щоб Медведеві віддять».

«Спілку він зібрав велику.
 З листом шле Кота Мурлику
 До Бурмила: так і так.
 Льва ми хочем зкинуть з трону;
 А як ти його корону
 Хочеш взять, пришли нам знак».

«Ну, на вість таку Бурмило,
 Наче б що його вжалило,
 Схопився і сам прибіг.
 «Браття—каже,—я все з вами!
 Або ляжем головами,
 Або Льва зав'яжем в міх!»

«Батько мій і Кіт Мурлика,
 Вовк, Бурмило і велика
 Їх рідня, усі зійшлись,
 І на бунт, на чорну зраду,
 Братовбійчу, люту зваду*
 Всі врочисто* сприсяглись».

свари, розбрат

торжествено

«Із околиць чужоземних
За Горохів скарб наємних
Мали військ наwerbувать.
Я підслухав всю їх змову,
Про страшну її основу
Став я пильно міркувать.

«Я Бурмила хитру злобу
Добре знав, його особу
Непочесну і смішну
Став рівнять з тобою, пане,
І кажу: «Сей опуд стане
Нам царем? Ну, батьку, ну!»

«Знав ти скарб знайти великий,
Та біда, коли владики
Ліпшого знайти не вмів!
Де Бурмило—пан народа,
Там пропала честь, свобода,
Голос правди занімів.

«І неначе голос з неба
Звав до мене: треба, треба
Зав'язати зраді рот!
Хоч той зрадник—батько твій,
При царю ти вірно стій!
Будь, Микито, патріот!*

патріот—хто най-
дужче любить
батьківщину

«Так розміркувавши гладко,
Дожидав я, аж* мій батько,
Як була умова знай,
Там у зрадників тих темних,
На вербунок* військ наємних
Рушить у сусідній край.

поки

наймання

«Вже давнійше, в переднівку,
 Вислідив я ту криівку,
 Де мій батько скарб сховав;
 Нуж тепер безпроволічно
 Виносити денно й нічно!
 Все до чиста я забрав.

«Невеликий час минає,
 Аж мій батько повертає:
 Вже готове військо жде!
 Лиш вербунок заплатити,
 Генералів назначити
 Хоч в огонь воно піде!

«Не вітав рідню, домівку,
 Батько мій, лиш у криівку
 Просто шасть—і обімлів!
 Препуста-пуста печера
 Що була ще повна вчера!
 Скарб увесь мов хто замів.

«Що він біга, шкряба, нюха,—
 Скарбу ні сліду, ні духа!
 Тут старий ума лишивсь!
 Заскомлів, немов на зуби,
 Далі шнур знайшовши грубий,
 На гіляці задушивсь.

«А Неситий і Бурмило
 Зрозумівши, що постигло
 Батька мого, подались:
 Страх лояльні* поробились,
 І служить тобі пустились,—
 Зрадником остався Лис.

вірні цареві

«Днесь* вони—підпори трону!
 Я ж, що спас царя й корону,
 Батька свого погубив,—
 Під гілякою тут стою
 І смерть бачу над собою.
 Ну, повісьте! Я скінчив».
 Так то Лис в брехні був смілий!
 Всі присутні остовпіли,
 А сам Лев аж затремтів.
 «От воно що тутка скрито!
 Дякую тобі, Микито!
 А... той скарб... ти де подів?»
 «На високій Чорногорі,
 Де Черемош води скорі
 По камінню в низ жене,
 У Говерлі просто серця
 Коло третього реберця
 Є леговище скальне¹⁾».
 «Там лежить той скарб неткнутий*...
 Царю, твій він мусить бути,
 Я тобі його зберіг!
 Жалко тільки, що нікому
 Не сказав я стежки к ньому,
 Щоб по моїй смерти міг»...
 Лев не дав йому скінчити.
 «Хто тут сміє говорити
 Ще про смерть якуюсь днесь?
 Царське право є—прощати.
 Зараз з нього шнур той зняти!
 Ми касуєм весь процес*!

сьогодні, тепер

незайманий

судову справу,
позов

1) Чорногора—найвища частина Карпатських гір, Говерля—найвища кам'яна гора. Черемош—річка.

«Більше маєш ти заслуги
Між звірями, ніж хто другий!
А гріхи ті, що за них
Мав ти висіть, правду рікши,
Всі не варті торби січки
Супроти заслуг цінних.

«Тільки слухай: в добру пору
Ти зо мною в Чорногору
Завтра рушиш скоро* світ;
Лиш я сам до того льоха,*
Де є скарб царя Гороха,
Буду знати тайний хід.»

як тільки
погріба

«Царю,—Лис сказав маркітний,*—
З радіє душі охитний
Я з тобою йти в ту путь.
Та в предсмертну я годину
Шлюбубав,* коли не згину.
За гріхи покуту збуть.

смутий

«Пішки до Пелопонезу,
Відтам аж до Херсонезу¹⁾
Шлюбубався я піти.

зарікся, дав обіт-
ницю

Як поверну, ясний пане,
Скарб від разу весь твій стане,
Найбагатшим будеш ти!»

«Щож—Лев мовив,—річ побожна!
Шлюбубав—ламаты не можна,—
То ж іди й здоровий будь!»

Далі возних* зве на згоду,
Щоб вони всьому народу
Вибубнили царський суд:

судових приставів

¹⁾ Пелопонез—південна частина Балкану, Херсонез—місто в Криму.

«Всім, кому на тім залежить,
Відати про се належить:
Царь по силі своїх прав
З Лиса званого Микити
Зволив всю вину зіймати,
І до ласки знов приняв.

«Хто б смів Лиса попрікнути,
Лапою його діткнути,
Чи позаочно хулить
На такого патріота,
Тому царь язик із рота
Вирізати повелить.»

Ой, як вчув Медвідь, Мурлика,
Вовк той засуд,—страх велика
Іх досада обняла!
Зараз почали бурчати,
Далі рушили кричати,
З ними їх рідня ціла.

Але вже було за пізно!
Лев із трону крикнув грізно:
«Хто там сміє ще бурчать?
Га, то ви, поганці кляті,
Що мене у власній хаті
Сприсяглись замордувать?»

«Бач, які святі та божі,
А в душі думки ворожі!
Лис вам на заваді став?
Але годі вже мантачить
Будете тепер ви бачить
Справедливість наших прав.

«Гей, беріть Бурмила тута
І закуйте в добрі пута!
Вовка в диби* прикрутіть,
І Кота зв'яжіть, і прямо
Засадіть в тюремну яму,
Де не блима сонця світ!»

колоди для ареш-
тантів

Пісня сьома.

Був у замку льох підземний,
Зимний* і вохкий і темний—
Там заперто в'язнів трьох.
Кіт мовчить, Медвідь куняє,
А Неситий проклинає;
«Ах той Лис, бодай він здох!»

холодний

Час обідать! Бідолахи
Не привикли саламахи
Арештанської вживать.
Як наклали їм три миски,
Нюхають аж кривить писки!
Стали чихать і плювать!

Довго Вовк сидів і думав,
Далі з жалю як зарюмав,
Як завив, як заридав!
Своїм спільникам недолі
Про свої пригоди й болі
Ось таке розповідав.

«Небо, земле і всі моря!
З глибини свого горя
Плач підношу я до вас,
Щоб вас плач той і ридання,
Образ мого страждання
До основ, до дна потряс.

«Вовком звать мене, Неситим.
 Що Бог добрим апетитом
 Наділив мене—чи ж стид?
 І чи ж я щось тому винен,
 Що в живіт пхать все повинен,
 Бо живіт все: «Дай!» кричить?»

«Вовк Неситий, Вовк зажертий!
 Вовк завсігди гідний* смерти,
 Вовка бий, де лиш найдеш!
 А що вовк той голодує
 Жінку й діточок годує,
 Се байдуже всім! А вже ж!

достойний

«Вовк убійця! Вовк прожора!
 Що душа у мене хвора,
 Що сумління в труби дме,
 Сердце в мене незрадливе,
 Милосердне і чутливе,
 Сьому й віри світ не йме.

«Я ж так чесний, так побожний,
 Як би світ весь був порожній,
 Як би я все ситий був,—
 Я б такий був добрий, вірний
 І лагідний і покірний,
 Що би й очі світ забув.

«Я й тепер—та й що балакать!
 Як почне жолудок плакати,
 То й сумління заглушить.
 Та про те його проведу
 Кілько я собі на шкоду
 Слухаю, то й не злічить!

«Раз на лови йду я радо,
 Аж Гусей здибаю стадо.
 „Гуси, Гуси, я вас ззім!“
 Гуси кажуть: „Іж Вовчище!
 Лиш хвилиночку пожди ще,
 Помолиться дай нам всім!“

«Ну, моліться! Ось вам хвиля!»
 То вони у гору крила
 Піднесли побожно так,—
 Піднесли, загеготіли,
 І всі вихром полетіли,
 Я ж лишився, мов дурак.

«Ну,—міркую стовпом стоя—
 Що за спосіб се і що я,
 Сповідник, чи паламарь
 Щоб Гусей молитви слухать?»
 І пішов я далі нюхать,
 Щоб знайти новий товар.

«Зирк, Свиня лежить в баюрі,*
 А при ній рожево-бурі
 Поросятка—штук зо сім.
 «Гей, Свине, моя голубко,
 Вилізай з болота цупко,
 Хай я Свинок твоих ззім!»

в колюжі

«Добре, іж, коли охота,—
 Відрекла Свиня з болота,—
 Тільки, бач, один тут гріх
 З тих гріхів, що непокриті:
 Порсята, бач, немиті,
 Як же ж будеш істи їх?»

«Справді, клопіт! Що робити?»
 «Слухай,—каже,—мій Неситий,
 Ось тут річка і млинок,
 То ходи тихенько з нами,
 Стань собі понизше тами,*
 Там обмию я діток.

греблі

«Так, усіх обмию з бруду,
 І одно за другим буду
 Прямо в рот тобі давать».

«Ну,—подумав я,—се можна.
 Чесна, бач, Свиня й художна,
 Свинки чей* не полетять».

може

«Я під тамою, мов в ямі,
 А Свиня з дітьми на тамі,
 Хрюка, плюска, муркотить.
 «Ну,—міркую,—річ художна,
 То й перебивать не можна:
 Треба ж їй діток помить».

«А вона насеред тами
 Заставку взяла зубами,
 Як запреться—піднесла.
 Гур! Як жбухнула на мене
 Море мокре і студене,—
 Мене й пам'ять відійшла.

«Вхопила мене потопа,
 Понесла з-на десять хлопа¹⁾
 В низ мов тріску, мов стебло.
 Мало там не дав я душу!
 Поки видряпавсь на сушу,
 Вже Свиней мов не було.

¹⁾ дужче, як десять чоловіка.

«Став я мокрий та й міркую:
 «Ну, гляди ж чистюху тую,
 Як мене втягнула в рів!
 Ну, а я ж то що за колик*?
 Чи я крілик, чи я волик,
 Щоб Свиней умитих ів?»

кіл, стовп, йолоп

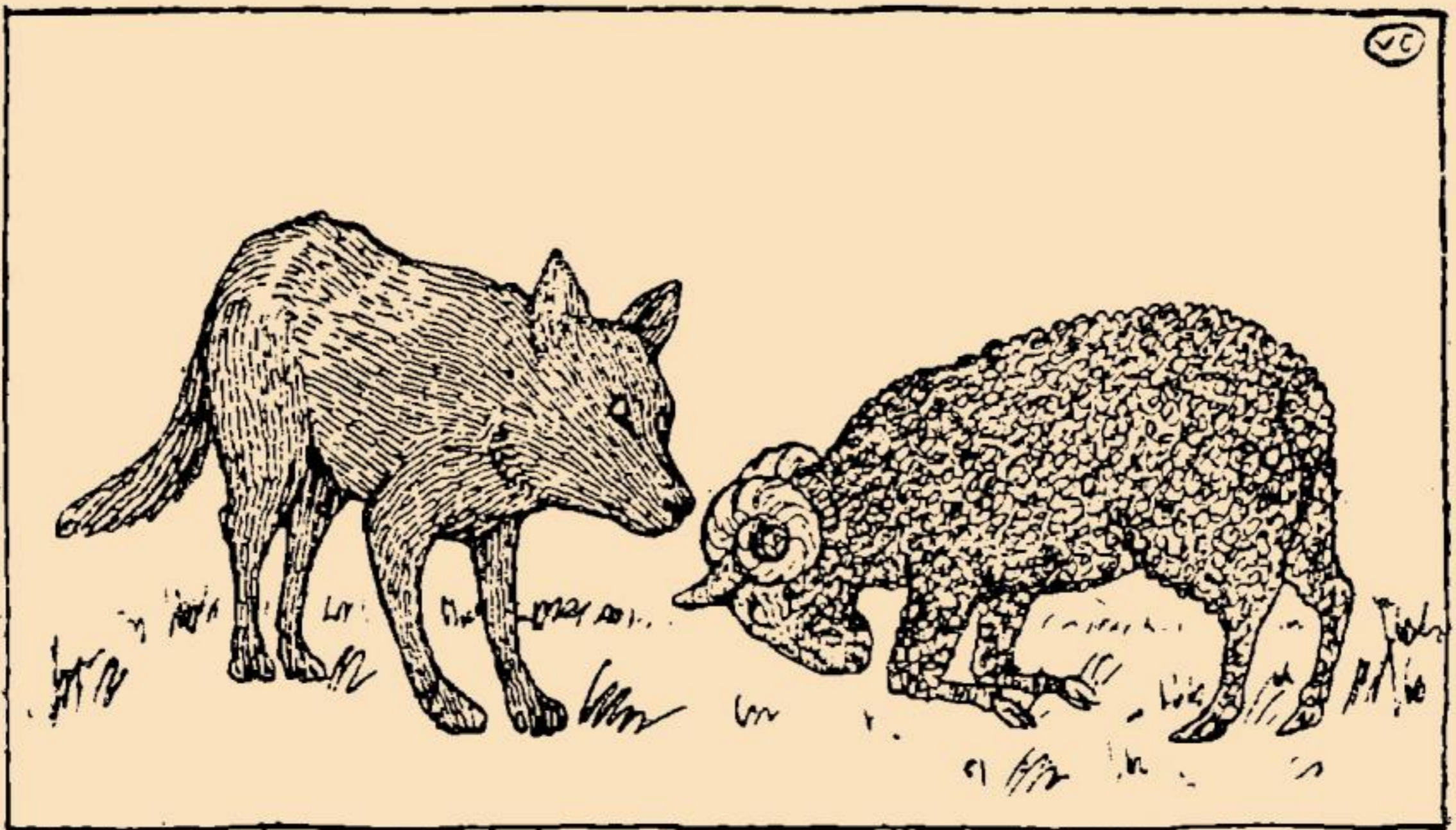
«Сильну взявши постанову,
 Що не дам здуриться знову,
 А голодний аж пищу—
 Йду. Аж зирк! Баран блукає.
 Я до нього—не втікає.
 От я здалека й кричу:

«Стій Баране! Стій рогатий!
 Маю щось тобі сказати».
 Став Баран та й ще пита:
 «Ну, які там маєш вісти?»
 «Га, тебе я мушу ззісти!
 Що, смакує звістка та?»

«А Баран—ну, хто б подумав?—
 Не злякався, не зарюмав,
 А вклонивсь мені до ніг.
 «Пане,—каже,—Бог привів вас!
 Я ж три дні уже глядів вас!
 Вам на зустріч сам я біг.

«Не дивуйся і не смійся!
 Я Баран-самоубійця!
 В світі вже не жить мені!
 Люд мій весь в неволі гине,—
 В вас життя його єдине,
 То мені ви не страшні.»

«Річ таку почувши дику,
 Я в задумі звів пику
 І стояв дурний мов сак.
 «Що се ти торочиш, блазне?
 Щось такеє несуразне?
 Не второпаю ніяк!»

«Пане, підождем хвилину,
 Будеш знати, за що гину,
 Чом так радо йду вмирать,
 Чом рідня моя рогата
 Свого спаса, свого тата
 В тобі буде величать.

«Знай же, пане, біль мій тайний!
 Я не єсть Баран звичайний,
 Я—овечий патріот!
 Думка в мене—розбудити
 І з неволі слобонити
 Весь овечий наш народ.

«З давна думав я про теє,
 Щоб овечим стать Мойсеєм,
 Вивести овець з ярма—
 Із хліва—на вольну волю
 Много труду, мук і болю
 Я приняв—та все дарма.

«У тісні овечі мізки
 Думки свіжої ні трішки
 Не втокмачиш; серце їх
 Боязливе «Що нам воля?
 Вовк поїсть нас серед поля.
 Нам про волю думать гріх!»

«Ну, подумай, пане чемний,*
 Про важкий мій стан душевний!
 Насміх долі так хотів:
 У душі пророцькі речі,
 А кругом лоби овечі,
 Сіно, жвачка, теплий хлів!

«Щоб влекшить себе хоч трошки,
 Я удався до ворожки,
 І такий почув завіт:
 «Хочеш Баранів ти спасти,
 Мусиш сам себе покласти
 В жертву вольну за свій рід.

ласковий, звичай-
 ний

«В поле йди, коли охочий,
 Проблукай три дні й три ночі,—
 Здиблеш Вовка-моцаря;*
 Сей по мойому показу
 Проковтне тебе від разу,—
 От тоді нова зоря

силача

Для Овець усіх заблисне»,
 Пане, серце туга тисне
 Запитать тебе сейчас:
 Маєш ти показ той віщій,
 Можеш ти, мій найлюбій,
 Проковтнуть мене на раз?

«Ну, плети собі мій любий,—
 Думав я,—коб* тільки в зуби
 Я дістав тебе,—не бійсь!
 Будеш знать, як я ковтаю!»
 Та й до нього промовляю:
 «Синку любий, заспокійсь!

коли б

«Віщій сон сьогодні мав я,
 І на тебе вже чекав я,—
 Проковтну тебе як стій!»
 «Ну,—Баран рік—Богу слава,
 Та й тобі, судьбо ласкава!
 От тепер в душі спокій!

«Пане любий, стійте ж тутка!
 Я на горбик вийду хутко,
 Розбіжусь і просто в рот
 Кинусь вам, а ви ковтайте,
 І ковтаючи згадайте:
 Так вмирає патріот!»

„Треба ж дурня, щоб згодиться!
 Мій Баран як розбіжиться,
 Та й рогами в лоб мене
 Як не грюкне! Я скрутився
 Та й зомлілий покотився,
 А Баран як не чкурне!

«От я встав, аж плачу з болю.
 Проклинаю злую долю
 Та й клену нерозум свій.
 «Чи то я овечий батько?
 Чом не вхопив швидко, гладко
 Барана й не ззів як стій?»

«Всьому винна та чутливість!
 По-що* мав я терпеливість!
 Слухать теревенів всіх?
 Ну, тепер не зловиш, Грицю!
 Затверджу чуття як крицю;*
 Я голодний! Се не сміх!

на що, для чого

сталь

«Оттаке постановивши.
 Зуби міцно заціпивши
 Я пішов у дальший шлях.
 Лізу, лізу, шкандибаю,
 Чоловіка надибаю,—
 Кравчик був, мені й не страх.

«Скоро лиш його я зочив,
 То й до нього я прискочив:
 «Кравче, кравче, ззім тебе!
 Не тікай, не боронися!
 Не благай і не просися,
 Бо в кишках мене скребе!»

«Я тікати—не прудкий,
 Борониться за слабкий,
 А проситься—хто повірить?
 Тільки ж як мене ззіси?
 Трошки за малий єси.
 Ну, позволь тебе помірить!»

«Поки я поміркував,
 Злегка він мені приклав
 До хребта своє мірило,
 Потім враз хахап за хвіст,
 Як не швасне разів з шість,—
 Аж на серці зав'ялило.

«Ой,—кричу,—що робиш, кравче?»

«Маєш! Щоб ти знав на завше:

Чоловіка не займай!»

«Ой, не буду, поки жити!»

Та кравець лихий, сердитий

Б'є та й б'є, хоч ти конай*.

пропадай

«Що я вию, що ридаю,
 Що кленуся і благаю,—
 Він за хвіст мене держить
 Та й періщить повен злости,—
 Швидко, бачиться, від кости
 Шкура й м'ясо відлетить.

«Чую я, що ось вже гину!

Як не шарпнув—половину

Власного хвоста урвав!

А тоді давай Бог ноги!

Як забіг я до берлоги,

То три дні відхорював.

«Оттаке то вовче лихо!
Ну, скажіть, як бути тихо,
На таке не нарікать?
А тепер іще в додатку
Зрадник Лис цареві-батьку
Кинувся на нас брехать!

«Ні вже, ні, я не потішусь,—
Ще поплачу та й повішусь!»
Так Неситий гомонів.
Спав Бурмило вже й Мурлика,—
То Неситий з горя, з лиха
Всі три саламахи ззів.

Пісня восьма.

Вранці рано по сніданню
В подорожньому убранню
Лис царю вклонивсь до ніг.
„Царю, будь мій рідний тато,
Поблагослови завзято,
Щоб на прощу йти я міг!“

Лев сказав: «То шкода, сину,
Що так швидко йдеш в чужину!»
«Царю,—скрикнув Лис,—ох цить!
Серде в мене краєсь* тоже!
Та що вдіємо! Що гоже,
Гожим треба відплатить!

розривається

Лев сказав: «Так, так, мій друже!
Радує мене се дуже,
Що такий побожний ти.
Рад би я тобі й від себе
Для мандрівної потреби
Хоч чим будь допомогти“.

«Ца...рю—хлипав Лис крізь плач,—
Дуже ласкав ти... Ось бач:
Я і торби в путь не маю!
А в Медведя у Бурмила
Доброго кожуха сила,—
Він шматок віддасть, я знаю“...

«Схоче, чи не схоче дати,
 Ми накажемо зідрати!»
 Мовив Лев. „Ну ще чого?»
 «Дуже ласкав ти, мій царю!
 Чобіток би ще хоч пару.
 Бач, я босий! Як його

Тілький світ чимчикувати,
 Ноги шпигать та збивати?
 Скалічію де-небудь!
 А он має Вовк дві парі,
 То одну чей схоче в дарі
 Відступить мені в ту путь»

„Що там, схоче, чи не схоче!“
 Крикнув Лев та аж тупоче.
 „Гей там! У тюрму підіть,
 Із Бурмила торбу здріте*,
 А з Неситого здійміте
 Пару Лисові чобіт!

здеріте

„Ви ж, моя дружино славна,
 Щоб усім зробилась явна
 Ласка наша для Микити,
 Проведіть його з гонором*
 До могили там під бором!
 Я ж іще піду спочити“.

з пошаною

І потюпав Лис мій гладко,
 Смирний, тихий як ягнятко,
 При торбині, з костуром...
 А круг нього мов ворони
 Всі бояри та барони,—
 Провожають всім двором!

Цап—секретарь гоноровий*,
 Зайць—гвардиста* народовий,
 Поруч Лиса дружно йдуть.
 Хоч і як розмова мила,
 Та вже ось тота могила,
 Попрощатся треба тут!

значний, благо-
 родний
 козак

Лис Микита промовляє,
 Сльози рукавом втирає:
 „Ах, Яцуню, притулись!..
 Я... з тобою розстаюся!
 Ах, подумати боюся,
 Жаль пройма мене на скрізь!

„Ох, Базильку, любий друже!
 Я тебе люблю так дуже,
 Що без тебе й жить не рад.
 Не відмов же просьбі моїй,
 Ще шматок дороги тої
 Проведи мене як брат!“

Се сказавши прослезився,
 Ім у ноги поклонився.
 „Ви оба з між всіх звірів
 Справедливі й непорочні,
 Лиш траву й листочки сочні
 Все істе—і я так ів!

„Про убійства, про грабунки
 В вас не має ані думки,
 Вам м'ясних не треба страв.
 Вас то, щирі, праві душі,
 Я пустинником ще бувши,
 За взірець* собі обрав“.

приклад, зразок

Так то лестними словами
Лис їх знадив, аж до ями
Лисової підійшли.

„Слухай—каже Лис—Базильку,
Ти зажди на нас тут хвильку,
Ось траву собі щипли!

„Ти ж Яцуню, любий свату,
Потрудись зо мною в хату!
Знаєш, жінка там моя
Як почує чутку тую,
Що на прощу я мандрую,
То то буде плач!.. А я

„Страх не рад з жінками плакати,
І не вмію забалакати,
Ні потішить їх гаразд!
Мій Яцуню, ти в тім справний!
То ж ходи, мій друже давній,
Вид твій духа їй додасть!“

Серце в Заяця добряче:
Вчув се й мало сам не плаче.
„Бідна жінка!“—він озвався.—
„Я її як рідну маму
Рад любить!“ І в лисю яму
Він з Микитою попхавсь.

Входять—Боже! Серед ями
Микитиха з діточками
Плаче, сліз потоки ллє!
Як побачила Микиту,
Схопилась... „Микито! Ти ту*!
Діти! Батько ваш живе!“

тут

Ну Микиту цілувати
 І до серця пригортати!
 „Любий! Що ж? Біда пройшла?
 Говори бо швидше, швидше!
 Я гадала, що ти згиб вже...
 Ох, що сліз я пролила!“

„Радуймось!—сказав Микита.—
 „Царь наш—славою покрита
 Будь його держава вся!—
 Дарував мені провину,
 І від нинішньої днини
 В ласці царській тішусь я.

„Вороги ж мої запеклі
 Десь там нині ледви теплі:
 Царський гнів їх б'є всіх трьох:
 Кіт, Неситий і Бурмило
 Мусіли стулити рило,
 Ще й попали в темний льох.

„А отсей фальшивий паяц*,
 Що свідчив на мене, Заєць,
 Відданий мені у власть:
 Чи живим його лишити,
 Чи відразу задушити,
 Скоро викупу не дасть!“

блазень, куме-
діянт

Як почув се Яць сарако*,
 Стало так йому ніяко,
 Мов би хорт за ним туй-туй.
 „Базю!—крикнув,—чесний отче,
 Лис мене тут ззісти хоче!
 Базю, Базю, ох ратуй!“

бідолаха

„Зараз тихо будь, дряпуго!“
 Крикнув Лис і вхопив туго
 Зайця, й горло перегриз.
 „Ось тобі від мене штука!
 І всім злюкам то наука,
 Щоб Микити стереглись!

А відтак, поссавши крові,
 Лис Микита втішно мовив:
 „Та й смачний же бестіон*!
 Діти, нині на вечерю
 Маєм з Заяця печеню!
 Славний буде потім сон!

(лайка) тварини

„А тепер послухай, люба,
 Як мені грозила згуба
 І як вибрехався я!“
 І розсівшись вигідно,
 Росповів усе довідно
 З початку аж до кінця.

А Лисиця й Лисенята
 Посідали коло тата—
 То сміються, то тремтять.
 „Голово моя ти мила!—
 Так Лисиця говорила,—
 Ну, та й знав ти, як їх взять!

„Лиш одно тото не гарно,
 Що ти нас покинеш марно
 І на прощу йдеш кудись“.
 „Жінко, —скрикнув Лис поспішно,—
 Ти гадаєш, що я дійсно
 Зараз дурень став якийсь?

«Там, де смерть перед очима,
То плелось, що тільки слина
Приносила на язик.

Чи я паломник*, або що?
Що там Лев мені і проща?
Я тепер сміюся з них!

богомалець, що
йде в Єрусалим

Хай ість сіль, в кого оскома!
Я ж лишусь з тобою дома,
А про прощу ні ду-ду!»
В тім почувся крик з надвору:
«Яцю, де ти? Кільку пору
Я вже тут на тебе жду!»

Вибіг Лис. «Базильку, друже,
Ти не гнівайся так дуже!
Нічим нам тебе занять.
Яць там з жінкою моєю
І з маленькою сім'єю
Преприязно гомонять».

«Кажеш: гомонять приязно?...

Але ж бо я чув виразно

Яців крик: „Рятуй!“—рік Цап.

«Правда,—Лис рік,—як Лисиця

Вчула, що нам тра* проститься,

Вмліла і на землю хляп!

треба

«Тут то Яць—здоров хай буде!—

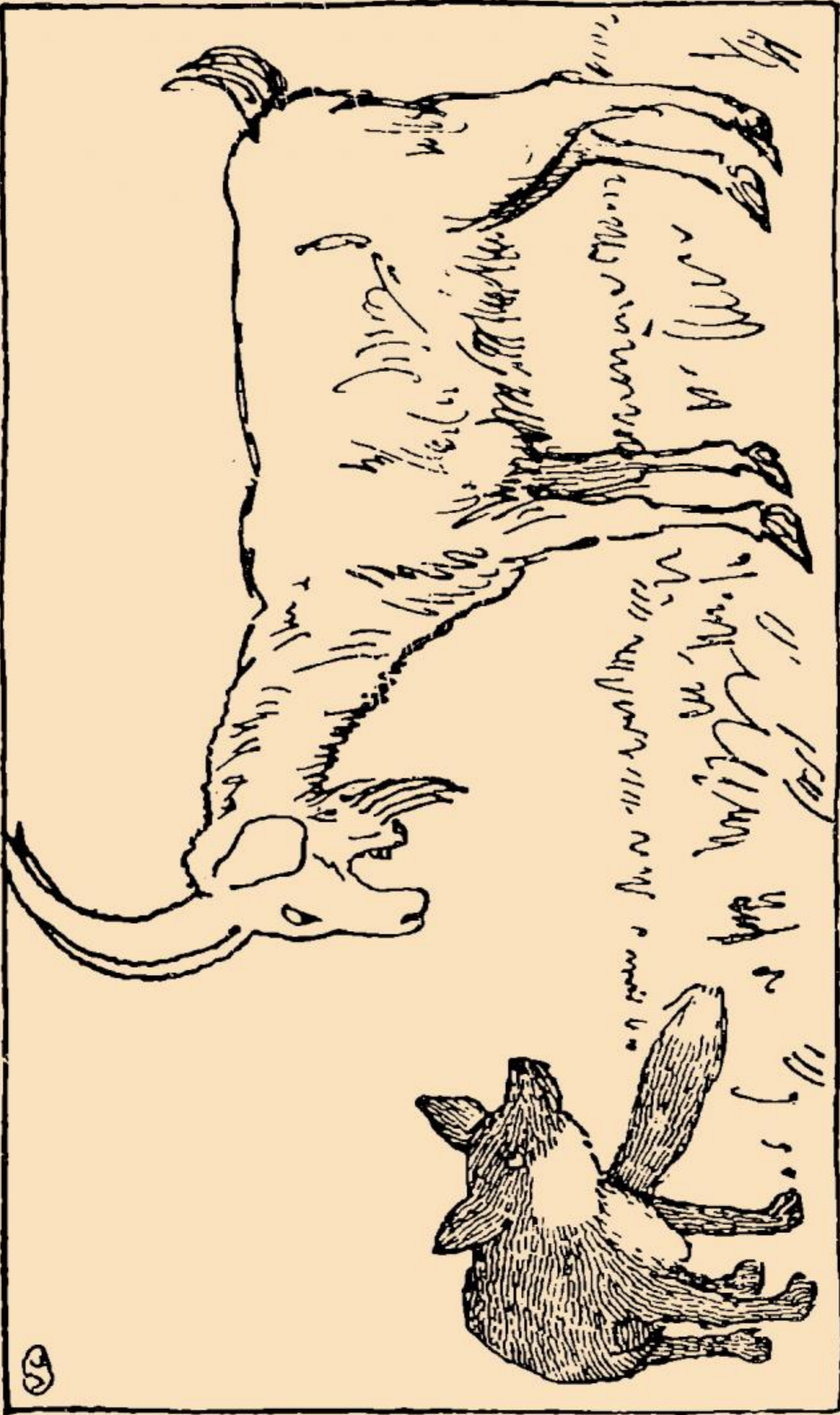
Жбухнув ій води на груди,

Та й почав ратунку звать:

«Ой-ой-ой, рятуй Базильку,

Моя тітка вмре за хвильку!»

Та тепер вже благодать».

«Ну, то дякувати Богу!
Я гадав, що Яця мого
Там зо шкури хто дере».
«Базю, чи ж тобі не стидно?
Яць прийде, лиш що не видно,
Ще й дарунків набере.

«Базя, бородатий ребе*,
В мене просьба ось до тебе!
Бачиш, царь мені казав,
Щоб заким ще рушу з дому,
Про одну річ, нам відому,
Лист йому я написав.

дурню

«Отже поки Яць там бавивсь
З жінкою й дітьми, я справивсь:
Два грубезні листи
Написав. Тебе, мій друже,
Я просити хочу дуже
До царя їх занести».

«Добре,—Цап сказав,—гляди лиш,
Щоб де в мене не згубились,
Не зламалась би печать!»
«Правда! Подожди хвилину,
Я в медвежюю торбину
Зав'яжу їх, можеш брать!»

І побіг до хати живо,
А в душі смієсь злосливо:
«Будеш мать лист! Жди лише!»
Зайця голову криваву
В торбу шасть, шнурками жваво
Позав'язував, несе.

Ось, Базуню мій любезний,
Тут в тій торбі лист грубезний,
І два меншіі лежать.
Ти неси їх осторожно,
А розв'язувать не можна
Бо зламається печать.

«А про Зайця не журися
Він там так заговорився.
Що казав перепросить!
Йди наперед шмат дороги,
А вже Заяць бистроногий
Дожене тебе за мить.

«І ще знаєш що, мій друже?
Лев, наш батько, любить дуже
Дотеп, гарний, гладкий стиль*.
Сі листи я не хвалюся—
До смаку йому прийдуться,
В них майстерства мого шпиль!

склад у письмі

«Вже ж я де лиш міг, небоже,
І про тебе слово гоже
Вкинути не занедбав.
І я певний, що царь тато
Ласки й чести ще багато
Більше дасть тобі, чим дав.

«Тільки будь ти все притомний*,
Не чинися надто скромний!
Смілість виграє в війні.
Мов цареві: «На листи ті
Я дораджував Микиті,
Іх завдячив він мені».

тямкий, не дурний

Як почув се Цап! Базилій,
Задрижали в нім всі жили,
Аж підскочив з радощів!
Ну Микиту цілувати!...

«От тепер я буду знати,
Хто мені добра хотів!

«Друже, брате! Я мов в раю!
О, твій дотеп добре знаю!
Лев задре з утіхи хвіст!
Не минуть мене гонори,
А і край весь заговорить:
Бачте, Цап який стиліст*!

хто вміє складно
писати

«Тут я виступлю вже сміло,
Бо як справді малось діло,
Се ніхто не буде знать.
Ну, прощай же! Дасть Бог, може
Я й тобі віддячусь тоже,
То не будеш жалувать!»

«Прощавай!»,—сказав Микита,
А як Цап пішов, то скрита
Вилилась словами злість:

«Отсей дурень квадратовий*—
Він—секретарь гоноровий!
Ух, аж б'є на мене млість¹).

подвійний

«Що за ряд! Яка держава!
Дурням в ній гонори й слава,
Бідний, слабший хижих лап
Не уйде! А членом суду,
Що мене судив на згубу,
Чи ж не був сей глупий Цап?

¹) «б'є млість»—«робиться млоснонудно»,

«Але я помстивсь на тобі!
Будеш жив, чи ляжеш в гробі,—
Вже не змиється сей хляп*,
Що прилип на твоїй пиці;
Стане притчею в язиціх
Слово те: дурний як Цап!»

ляпас

За той час Базьо поспішно
В царський двір прибїг і втішно
Перед тронем гордо став:
«Лис Микита із дороги
Клониться цареві в ноги,
І отсей пакет прислав.

«Три листи у нїм грубезні;
Стиль, язик, думки—чудесні!
Се й не диво. Адже ж я
Не одну йому дав раду
Що до стилю, що до складу,—
То й заслуга тут моя!»

Царь до рук пакет приймає,
Шнур за шнуром відпинає,
Глип у торбу—аж зумівсь*.
«Що се! Лист якийсь ухатий!
Базю, Цапе ти проклятий,
Ти кривавий лист приніс!»

вразивсь, здиву-
вався дуже

Зайця голову нещасну
В гору виняв, рикнув страшно,
Що аж Цап на землю впав:
«Так то Лис сміється з мене!
На таке письмо мерзене
Цап йому ще раду дав!

«Га, кленусь на царську гирю*,
 Що вже більше не повірю
 Клятим Лисовим брехням!
 Гей, біжіть в тюрму що сила,
 Вовка і Кота й Бурмила
 Увільніть з тяжких кайдан!

«О безсовісний брехачу!
 Через тебе то я, бачу,
 Дурно мучив вірних слуг!
 Та за те даю їм плату:
 Цапа й всю рідню патлату,
 Щоб із неї дерли смух!

«А поганий той Лисюра,
 Що так вибрехавсь від шнура,
 Буде винятий з під прав:
 Хто де здибле сю облуду,
 Може вбить його без суду,
 І не буде кари мав».

Так то Яць і Цап Базилій
 Головами наложили,
 Винуваті без вини;
 А хоч жертви злоби й сили,
 Та про те не полишили
 Й згадки доброї вони.

Особливо Цап сарака!
 Ну, скажіть, яка подяка
 Випала за те йому,
 Що до сильних він лестився,
 В царський двір він примостився,
 Мав царицю за куму?

Що дворак був, ордеровий*!
 І секретар гоноровий!
 В трибуналі засідав?
 А про те на кпини! з жарту
 Через Лисову ту карту
 Душу цап'ячу віддав.

чиновний

І до нині сю пригоду
 Хто з хрищеного народу
 Добрим словом ізгада?
 Як хто злий з марниці* згине!
 Чи ж не кажуть: за цапине
 Покоління пропада?

заніщо, через дріб-
ницю

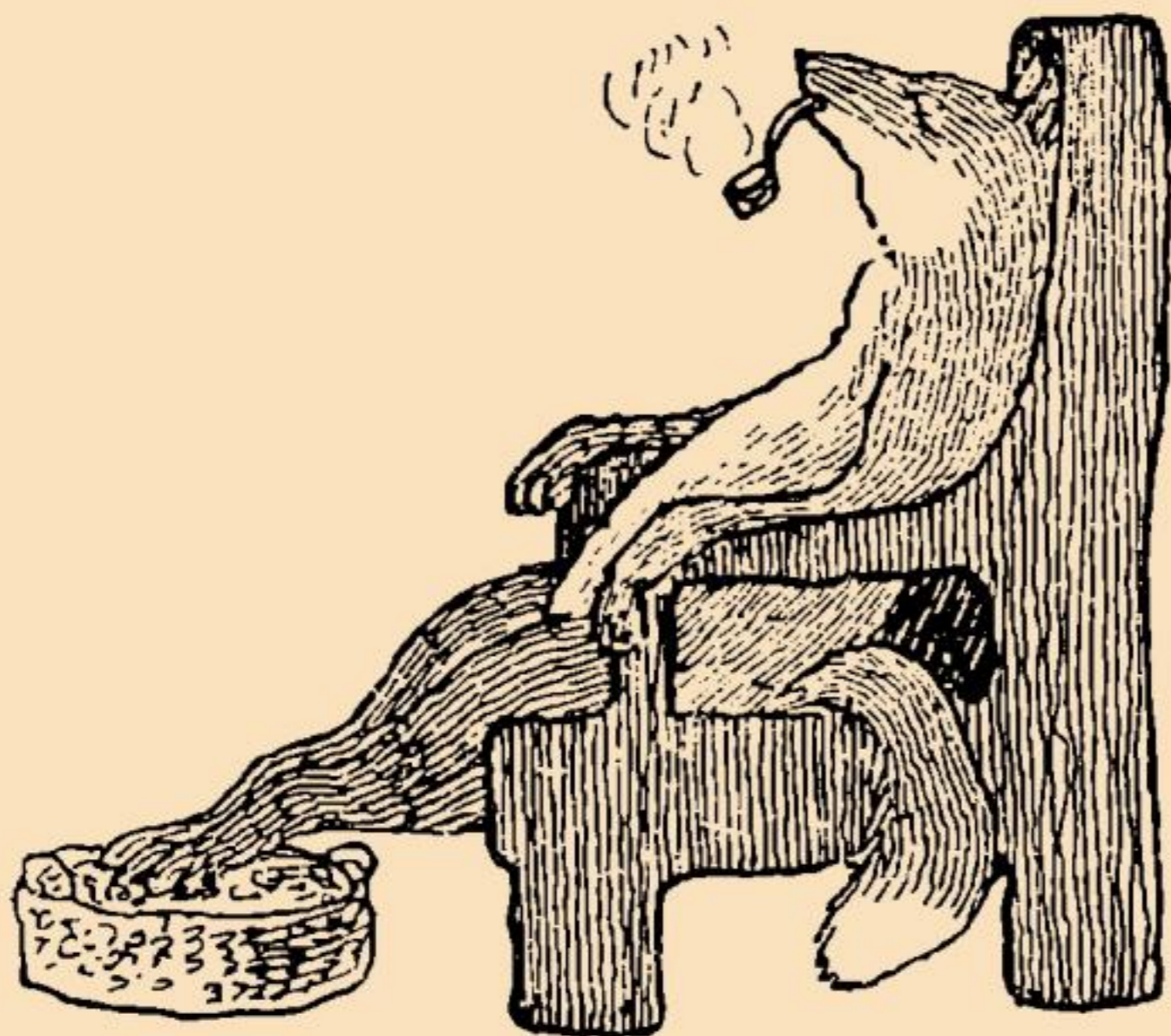
А хто дметься і балює*!
 І леститься й спекулює
 На нечесні бариші,
 Усім любенько рад балакать!—
 Чи ж по нім не будуть плакати!
 Як по Цаповій душі?

бенкетує

Пісня дев'ята.

Лис Микита в своїм замку
По обіді меду склянку
Преспокійно спорожнив,
Сів у кріслі, люльку курить,
І нічого ся не журить¹⁾,
Зла мов зроду не чинив.

В тім почув: «Стук! стук!» до брами.
Скочив, вибіг враз з дітками—
«Ах, Бабай! Се ти оп'ять!
Ну, здоров, Бабаю! Що ж то,
Ти знать від царя йдеш просто?
Що ж там доброго чувать?»

¹⁾ ся не журить—не журиться

«Мало доброго!—журливо
Рік Бабай,—та щедре жниво
На погані новини!

Царь присяг тобі загладу*,
Військо кличе, радить раду,—
Будуть тутки за три дні!»

смерть, знищення

«Тільки всього?—каже Лис.—
Як лиш тільки, не журись,
Друже мій, старий Бабаю!
Тим погрозам ти не вірь!
Я з тобою в царський двір
Ще сьогодні почвалаю.

«Вже я вибрешусь, будь певний!
Та тепер, мій любий кривний,
Прошу в хату! Вже пора
Підвечіркувать. Аж в лапах
В'єсь мені печені запах,
Що зготовила стара!»

Ось війшли, сидять, гостяться...
Лисенята стали граться.

«Бачиш, стрику,—Лис сказав,—
Мінка ловить вже курчата,
Міцько ж бестійка* завзята,
Вчора утку сплював*!»

тваринка
вловив

«Справді, маєш чим гордиться!—
Рік Бабай.—Та й не дивниця:
В батька й діти удались!»

«Так то, так! Талант—не згірше,
Та виховання ще більше
Тут значить!»—відмовив Лис.

«Ну, та час нам в путь спішиться!»
 «Що?—аж скрикнула Лисиця,—
 Ти Микито знов кудись?
 В царський двір? Та бійся Бога!
 Всиротить нас ся дорога!
 Скрійся дома, схаменись!»

І сльозами залилася,
 І руками вчепилася,
 Щоб Микиту не пустить.
 Він її поцілувавши
 І від себе відірвавши
 Каже: «Жінко люба, цить!

«Царь не ззість мене там преці*,
 А назустріч небезпеці
 Ліпше вийти, ніж в кутку
 Дожидать на себе грому!
 Я ж держу все по старому
 Філософію* таку:

однак, все ж певно

мудрість, мудру
гадку

«Наше все життя—війна є
 Кожний боресь в ній, як знає:
 Сей зубами, той крильми,
 Третій кіхтями міцними,
 Інший скоками прудкими...
 Чим же боремося ми?

«Ми ні силою не годні,
 Ні як Карпи* многоплодні,
 Ні нічвиди, як Сова,
 Ані бистрі, як той Заєць,
 В нас підмога лиш одна єсть—
 Се розумна голова.

коропи

«Нею треба нам крутити,
 Ум мов бритву наострити,
 Все обдумать в один миг,
 Іншим сіти наставляти,
 Але добре пильнувати,
 Щоб самим не впасти в них!

«Царь ось грозить нам війною.
 Хоть то я не маю бою
 Перед військом тим його,
 Та все ліпше в самій річи
 З разу злomu запобігти
 Ніж чекать Бог зна чого.

«А на те вже я, небого,
 Чую в собі сили много!
 До таких я штук привик.
 А подумати, як цупко
 Я почну брехати, любко,
 Аж свербить мені язик!»

Ще раз цілувались в лиця,
 І потішилась Лисиця;
 Але брами всі замкнуть
 Наказав Микита, й жваво
 Стежечками в ліво, в право
 Почвалав з Бабаєм в путь.

Гріє, сонце, небо чисте,
 Лис шумить, тріпочесь листя,
 Цвіти пахнуть—просто рай!
 Лис любуєсь красою,
 Та прибитий гризотою
 Сумно штильгає* Бабай.

«Стрику, що тобі такого?—
 Весело рік Лис до нього.—
 «Тьфу, об землю лихом вдарь!
 Бач, що тут краси довкола!
 Блиск який, тепло і воля!
 Хто живий, той нині царь!»

«Ой небоже,—рік Бабай,—
 Ти так надто* не брикай!
 Не втичеш ти кари!
 Де ж пак Цапу в торбу дати
 Голову Зайця й післати
 Се цареві в дарі!»

дуже вже

«Ха ха ха!—смієсь Микита,—
 Штучка дешева й сердита!
 Дуже нею я горджусь.
 Трошки царь мабуть просапавсь,
 Поки правди в ній долапавсь...
 Та щоб карі бути—а дзусь!»

«Нині хто рад жить, не схнути,
 Той святим не може бути,
 Як в пустині той монах.
 Кожний тут держись на тузі,
 Хто не хоче по заслuzі
 Бути другому в зубах!»

«Яць скакав поперед мене,
 Мов дитя новохрищене,
 Мов дражнив: «Ану злови!»
 Аж мені так стало млісно,
 Що я хап його, й незвісно,
 Як він став без голови.

«Ну, а Цап! Скажи, будь ласка!
Він на мене в суді траскав*.

брехав

«Винен, винен! Хай умре!»
А як я вспів відбрехатися,
То він лізе цілуватися!
Хай же чорт його бере!

«Що ж, мій гріх, а його шкода.
Вбивство, помста, та се ж мода
Скрізь загальна у звірів.
І сам Лев грабує чисто,
А не хоче особисто,
Шле Медведів і Вовків».

І всміхнувсь Микига стиха,
Нюх табаки взяв і чиха,
А відтак сказав оп'ять:
«Ет, все байки, мій Бабайку!
Слухай лиш отсюю байку,
Що хочу я розказать.

«Кажуть: кара за грабунок!
Ось тобі такий трафунок,
Як наш брат хтів чесно жить.
Ось товар, і грошей досить,
Він не скупиться, ще й просить—
А хоч гинь, не мож купить.

«Раз от я і Вовк Неситий,
Кинувши гостинець* битий,
На мандрівку ми пішли.
Ба, зайшли за ліс, за води,
Ні притулку, ні господи,
Лиш степи, луги були.

великий шлях

„Тут нас сонце припікає,
 Ба вже й голод дотискає,
 Аж тут зирк, Лоша пасеться!
 Та таке гладке та любе,
 Що мій Вовк аж гострить зуби,
 Шкура вся на нім трясеться.

«Сів бідняга, важко сапа.
 А з Лошатком мама Шкапа,—
 Вкрасти же вона не дасть.
 Каже Вовк: «Піди, Микитко,
 Запитай ту Шкапу швидко,
 Чи Лоша нам не продасть?»

«Я пішов, вклонивсь їй низько.
 «Що, матусю, пасовисько
 Тутки маєте незгірш?
 Та й Лошатко! От пахолок*!
 Чей* його нам на виуовок
 Продасте за добрий гріш?»

хлопчак
 може

«Що ж, купуйте, добрі люди!
 Як що вам завгодно буде
 Дешево візьму від вас.
 Ось лиш прочитай значки ті,
 Що на задньому копиті,—
 Се тобі ціна як раз».

«Ну, та я не в тім'я битий
 До копита підходити!
 Шкапі поклонивсь до ніг,
 Та й кажу: «Спасибі, мати,
 Та не вмію я читати».
 І до Вовка знов побіг.

«Друже, Шкапа ся лагідна,
 І Лоша продати згідна,
 І ціни не хоче драть.
 Каже, в неї цінники ті.
 Там на задньому копиті—
 Жаль, що я не вмів читать».

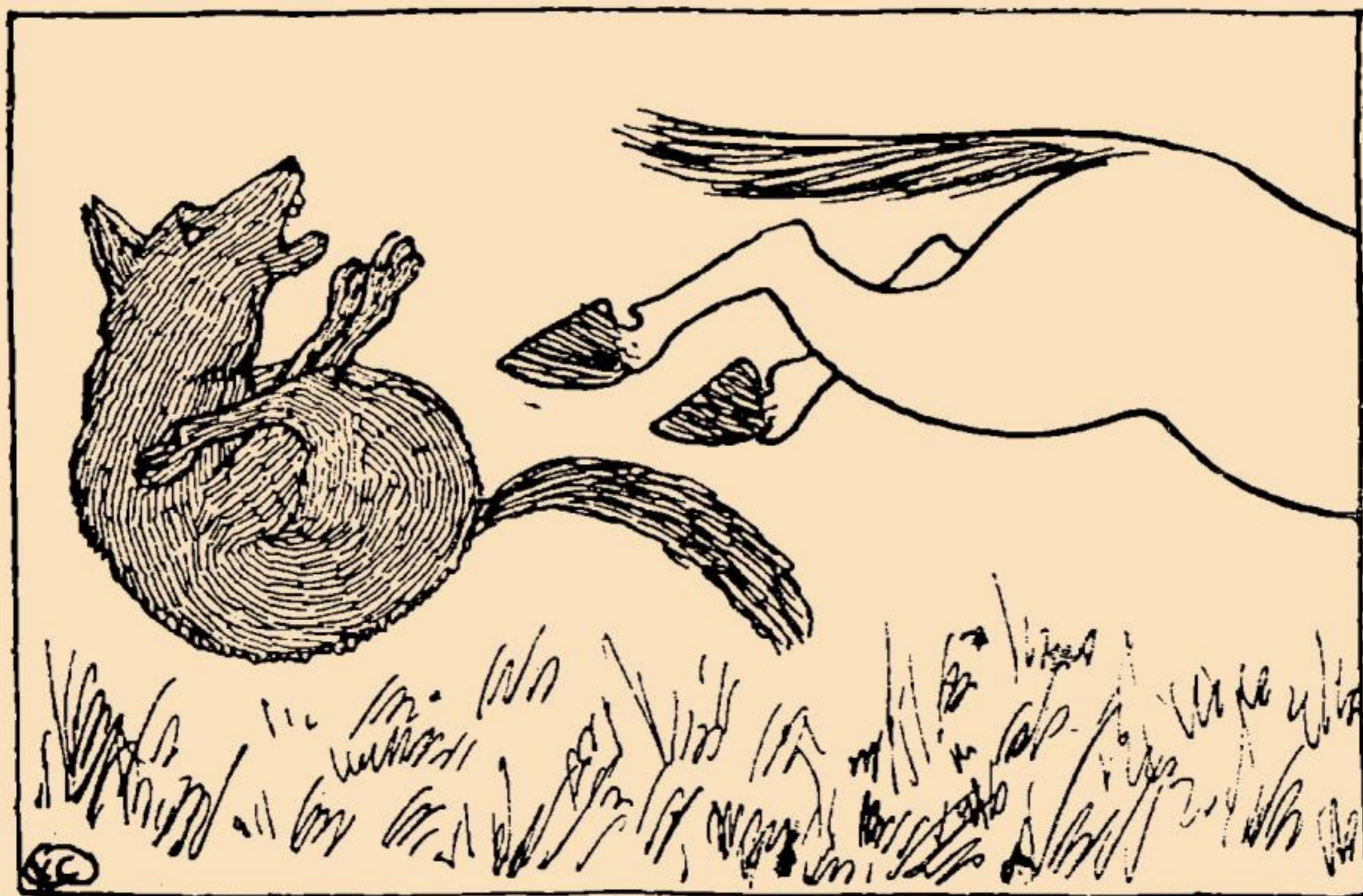
«Що—Вовк крикнув,—ти нездаро*! йолопе, бевзь
 Навіть кінських літер пару
 Ти не вмієш прочитать?
 Я в письмі тім дуже вчений,
 До гімназій, академій
 Виходив років аж п'ять».

І пішов мій Вовк Неситий
 Шкапу за Лоша просити.
 Шкапа ж відповіла: «На,
 Ось лиш прочитай значки ті,
 Що на задньому копиті,
 Там написана ціна».

Вовк Неситий нахилився,
 До копита придивився,—
 Гей, як фрасне* Шкапа враз, ударить
 Як у лоб не вцідить просто,
 А була підкута остро—
 То мій Вовк мов свічка згас.

Шкапа ж як не зарегоче
 Та з Лошамі потеркоче,
 Що і слід обох пропав.
 А Вовчисько добру хвилю
 Полежав в такім знесиллю,
 Мов зовсім небіжчик став.

Далі очі продирає,
 Доокола позирає,
 Але встати ані руш.
 «Гей,—кажу йому,—Неситий,
 Сам Лоша ти ззів? Лишити
 Не хотів мені ні кус?

«Га, ненаісна прочвало!
 Ззів усе, ще й того мало!
 Друга на обід не клич!..
 Адже ж я, невдячний цапе,
 Перший торг робив у Шкапи,
 Заслужив на могорич.

«Ну, скажи так правду гладко:
Дешево купив Лошатко?
Людська знать ціна була.
Ви й не довго торгувались,
По приятельськи розстались—
Втішна щось вона пішла.

«А проспавсь ти смачно, друже!
По таким обіді дуже
Се здорово на живіт.
А як славно ти, Вовчуку,
Вмієш кінсьську азбуку—
Справді, чудо на весь світ!»

«Так я з Вовка кпив до ночі,
Він же витріщивши очі
Все лежав та лиш: «Ах, ах!»
Далі каже:—«Будь тут чесний!
Що за торг би був чудесний,
А та дич—б'є по зубах!—

«Ой, — сказав Бабай, — Микито
Не смішний твій жарт, бо скрито
В нім гіркої правди шмат.
А найгірш те, що Неситий
Нині ворог твій забитий,
З світа рад тебе зігнать».

«Е—рік Лис, — наплюй на нього!
Все у Вовка злоби много,
Але злоба ум сліпить.
Світ би весь пожер він скоро,
Ба, коли не влізе в горло!
А розумний з злоби кпить*!»

Пісня десята.

Три розмові шахом-махом
Лис з Бабаєм битим шляхом
Не спішаться, звільна йдуть.
В тім Бабая штурк Микита.
«Стрику, осьде ямка скрита,
Живо скриймося ось тут!»

Під місток, що був на шляху,
Втік Бабай в великім страху,
Думав, може де стрілець?
А за ним шмигнув Микита,
Та на шлях глядів з укриття...
Пст! А сам трясеться ввесь.

А тим шляхом ізо Львова
Йде процесія здорова,
Що ходила там на суд:
Старий Півень перед веде,
За ним його весь рід іде,
Тільки мар вже не несуть.

Закувавши жаль у серці,
З горя випивши по чвертці,
Всі співають „Комаря“:
«Гей там в лісі шум зробився,
Комарь з дуба повалився!
Кличте, кличте лікаря!

«Розбив собі головище
На дубове коренище
(Соло* Півень витяга);
Вилетіла Муха з хати
Комаренька рятувати—
(Вся рідня підпомага).

один

«Ой Комарю, господарю,
 Жаль мені вас непомаду»,—
 Тягне Півень голоском.—
 «Чим же я тебе улічу?
 Бо тобі я щиро зичу*!»—
 Хор підхопив весь гуртком.—

бажаю доброго

«Продам хату, продам сіни,
 Щоб добути медицини,
 Ще й покличу лікаря;
 Продам граблі і мотику,
 Заплачу ще і аптику*,
 А вздоровлю Комаря.

ліки

«Ой як гукне муха люба,
 Поскакали Кліщі з дуба,
 Комарю спинили кров:
 Мурашечки прибувають,
 Подушечки підстилають,
 Щоб на нього сон прийшов».

Так то куряча рідня вся
 Верещить, аж порівнявся
 Старий Півень із містком;
 В тім мов блискавка з укриття
 Як не скочить Лис Микита,
 Та й хахап його мельком!

«Га, ти тут мені, дряпуго»—
 Скрикнув Лис і захопив туго,
 І головку враз відгриз.
 Півень лиш крильцями стріпав,
 І лапками довго сіпав;
 З трупом в яму скочив Лис.

«Бійся Бога, мій синашу,
 Заварив нову ти кашу!
 Чи зовсім ти з глузду збився?
 Півень сей—велика сила,
 Мав протекцію* в Бурмила,
 Львиці навіть полюбився“.

прихильність,
 ласку

Так Бабай остерігає,
 Та Микита вже не дбає,
 Півня радісно скубе.
 „Ти начхай на се, мосьпане!
 Глянь лиш, що тут за снідання!
 Пишно погощу тебе!

„А на Півня сього, стрику,
 Здавна злість я мав велику,
 В серці й досі ще кипить:
 Не за позов, не за шкоду,
 Але за одну пригоду,
 Про яку й згадати стид.

„Раз голодний, що аж плачу,
 Йду я по-під сад і бачу:
 Півень піє* на вербі.
 Як би тут його ошвабить*,
 Із верби до долу звабить
 І до рук дістать собі?

співає
 одурити

„І як стій я для потреби
 Вдав пустинника із себе,
 Мимрю, як верзеться в снах,
 Далі під вербу підхожу,
 Очі скромно в верх підвожу,
 Та й говорю як монах:

„Любая моя дитино,
 Дивна, райська пташино,
 Здоровлю тебе сим днем!
 Дбаю я про тебе ревне,
 Про твоє добро душевне
 Дай, розмову розпочнем!“

„Півень крикнув сміховито:
 „Ой мій таточку Микито,
 Видко, ти давно не ів!
 Любиш ти у мене, певне,
 Більш тілесне, ніж душевне!
 Зголоднів—то й спобожнів!“

„Не гріши, душе честива!
 Я відрікся від м'ясива,
 Ім лиш мід та корінці,
 Піст твердий держу що днини
 І живу собі в пустині
 В найтемнішому кінці“.

„Півень крикнув сміховито:
 „Ой мій таточку Микито,
 Та й масні ж твої слова.
 І язик твій медом капле.
 Але зуб твій люто хапле,
 Злоби повна голова“.

„Я кажу: Ой гарна пташко,
 Знов грішиш ти дуже тяжко.
 Знай же: задля тебе я
 Із далекої пустині
 Вмисно аж сюди йду нині.
 Ось до тебе річ моя!

«В сні почув я голос Феба¹⁾
«Встань, Микито, живо треба
У село іти тобі.

Ти не гайся й не лякайся,
Як найшвидче поспішайся,—
Здиблеш Півня на вербі.

«Півень сей—страшений грішник,
Многоженець і насмішник,
Ошуканець*. То ж іди,
Разворуш йому сумління,
Змий гріховне затвердіння,
До покути приведи!»

дурисвіт, баламут

«Синку ти мій гребенястий
Швидко можеш ти пропасти,
І душа піде в смолу.
Злізь з гіляки, сповідайся,
У гріхах своїх покайся,
Душу збережи цілу».

«Мовить Півень сміховито:
«Ох, мій таточку Микито,
В чім же той тяжкий мій гріх?
Чи то я краду, грабую,
Чи вбиваю, чи мордую,
Чи тебе беру на сміх?»

«Ей, небоже,— мовлю грізно,—
Кайся, щоб не було пізно!
З серця гордість викинь пріч*!
У тяжких гріхах конаєш,
А і сам про них не знаєш—
Се погана дуже річ.

геть

¹⁾ Феб—старогрецький (поганський) бог сонця.

«Чи ж не маєш ти, признайся,
По дванадцять, по п'ятнадцять
І по більше ще жінок?

По якому се закону
Ти живе!! в грісі такому?
Будеш в пеклі в сірці мок*!»

мокнути

«Тут мій Півень став мов змитий:
Тон мій острій і сердитий
Зрушив, бач, його нутро.
«Ой мій таточку Микито,
Бачу ясно і відкрито
Се гріховнеє тавро!

«Та сей раз ще змилюється!
Ще з життям я не простився,
В серці скрухи* не збудив.
Кепська сповідь бути може,
То ж лякаюся, крий Боже,
Щоб і тут не поблудив».

каяття, журби

«Грішнику!—ревнув я строго,—
Чорт говорить з горла твого!
Сповіді боїться біс!
Геть жени його! Покайся!
Із покутою не гайся!
Зараз тут до мене злізь!»

«Оттакого то я шваба
Підпустивши¹⁾, сього драба*
Таки за печінку взяв.
Звільна з гільки він на гільку
Став злізати і за хвильку
На землі край мене став.

голодранця

¹⁾ «підпустити шваба»—«піти на хитрість».

„Тут я хап його та й кличу:
„А, ти тут мені паничу!
Сповідайсь, не сповідайсь,
А великої покути
Вже тобі не оминути.
Зараз із життям прощайсь!

„Будь я пес, не Лис Микита!
Буде кров твоя пролита,
А жупан червоний твій
Я розмикаю й роскину,
Грішне тіло в домовину,
У живіт спакую свій“.

„Зміркувавши, де попався,
Півень стишивсь, не трепався,
Звісив голову у низ,
І промовив сумовито:
„Ой мій таточку Микито,
Що вже діяти, живись!

„Видко, так судилось, любий,
Щоб через твої я зуби
У нове життя ввійшов.
Так бери ж собі те тіло,
Щоб в зубах тобі хрумтіло,—
Поживай і будь здоров!

„І жупан отсей червоний,
Що ним часто во дні они
Я пишавсь серед Курок,
Рви, шматуй,—я не жалію,
Тільки дай мені надію,
Що в смолі не буду мок.

„Лиш один ще жаль сердечний
На той другий світ безпечний
Понесу з собою я,
Жаль тяжкий для серця мого,
Бо й для тебе шкоди много
Принесе та смерть моя.

„Бачиш, голос мій чудесний
Так вподобав муж той чесний,
Що годує Кобзаря,—
Мав при нім я учнем стати,
А тебе він мав узяти
Двом нам за поводиря.

„Ось тепер, коли я гину,
Мали у твою пустиню
Три післанчики прийти,
Закінчить твоє злидарство,
Запросить на поводарство
І завдаток принести“.

„Я художник, любий стрику!
Кожне слово в мні велику
Силу вражінь підійма.
То ж як вчув слова такі,
Розгулялись в мене мрії,
Скокнула душа сама.

„Рот роззявивши без тями,
Живо сплеснувши руками,
Мовлю: „Оттакий пан Лис!“
А в тій хвилі Півень злюка
Скочив, пурхнув мов гадюка,
Та й на гільку тільки блис.

«Ой мій таточку Микито,—
 Мовить відтам* гордовито,—
 Так ти паном будь забаг?
 Для мерзкого попрошайства
 Зрікся б ти свого хазяйства!
 А мене ти мав в зубах!»

відтіля

«Тьфу, та й згадувати годі,
 Як із мене кпив сей злодій,
 Як пишавсь, мов генерал!
 Я звір тихий і рахманний*,
 Все дарую, бійку, рани,—
 Та до смерти мщу скандал».

смирний, плохий

Оттакеє розповівши,
 Враз з Бабаєм Півня ззівши
 І спочивши під містком,
 Наші любі подорожні
 Уже ситі, не порожні
 Далі тюпали пішком.

«Кажеш, стрику: Півень—сила,
 Мав протекцію в Бурмила
 І у Львиці в ласку вліз?
 То то й є наш лад, нівроку:
 Без протекції ні кроку*!
 Щоб вас божий грім ростріс!

ні ступня

«Чи ти вчитель, чи фаховець,
 Чи урядник, промисловець,
 Чи поет, чи ремісник,—
 Будь ти здібний, пильний дуже,
 Без протекції, мій друже,
 За весь труд свій маєш пшик.

«Ласка панська, вплив жіноцтва
 Вищі понад всі свідоцтва;
 Шепне слово пан бароні
 Чи прийде білет княгині —
 Весь твій труд в одній хвилині
 В пил розсиплеться, мов сон.

«Так то! любий мій Бабаю!
 Сили ту я добре знаю,
 А як знаю—не боюсь.
 Адже ж я не в тім'я битий,
 І для себе вмів зробити
 Там протекційку якусь.

„При дворі там коло Львиці
 Має місце фельшериці
 Малпа Фрузя, удова:
 Ніби лікарка по трошка!
 Ніби знахорка, ворожка!
 А вродлива, як Сова.

«Хоч давно вже не панянка!
 І страшна еманціпантка¹⁾,)
 Всіх ненавидить мужчин
 А до мене по тихенько
 Чує щось її серденько!
 Звісно, що не без причин.

«Правду рікши, там у Львиці
 Я їй місце фельшериці
 Виєднав—і дуже рад;
 А тепер вона, небоже,
 Все в дворі зробити може!
 Всіх на свій звертає лад.

1) еманціпантка—жінка, що не признає зверхности чоловіка в сім'ї, громаді й державі.

„Та хоч би мене й не знала,
То за мною би обстала,
Бо не любить Вовка—страх.
Чом не любить—се я знаю,
І скажу тобі, Бабаю, —
Швидче нам минеться шлях.

„Ще як з Вовком мандрував я,
Раз в чужину заблукав я
Аж над море, в Малпин край.
Змучені оба, голодні,
Нічого зловить не годні, —
Хоч лягай та умирай.

„Глянь—між скалами криївка,
Малпи Фрузі се домівка.

От Неситий повіда:

„Йди, Микито, в сю хатину,
Може нас приймуть в гостину,
Бо тяжка нам тут біда“.

„Йду я, входжу—серед хати
Малпа наче чорт лапатий,
Вколо неї діточки,
Та такі вам обридливі!
Чортенята всі правдиві,
Що аж страшно бідочки.

„Визвірились всі на мене,
Аж пробігло щось студене*
По під шкіру—тьфу, пропадь!
Очи всі повітріщали,
Зуби так понаставляли,—
Думалось: от-от ззідять.

холодне

„А Малпиця, та прочвара*,
 Підступа мов чорна хмара:
 „Що вам треба? Хто ви є?“
 Ну, я їй давай брехати:
 „Я прийшов, щоб вам віддати
 Ушановання своє.

потвара, бридка

„Із далекого Підгір'я
 Миролюбний, чесний звір я,
 І мабуть свояк ваш єсть.
 З прощі йду, та чувши масу
 Про красу і мудрість вашу,
 Я прийшов віддати вам честь“.

„Подобріла Малпа зараз,
 Від тих слів аж облизалась.
 „Прошу сісти! Так, значить,
 Ви про мене щось чували?“
 „Пані, ах, які похвали
 Фама* скрізь про вас кричить!

слава, чутка

„А сі люби ангелятка—
 Ваші діточки? А татка
 Певно дома десь нема?“
 „Ох, мій пане, я вдовиця!
 Та вам може б поживиться?
 Зараз зладжу я сама“.

„О, спасибі, люба пані!
 (А в кишках мов в барабані
 Пусто, марша тне живіт!)
 Істи в вас я й не посмів би!
 Вашим любим словом хтів би
 Ум свій, серце напоїть!“

«Бачу, друже, що ти чемний
І розумний і приємний,—
Любий гість мені такий!
Будем говорити много,
Та про те поперед всього
Зараз їж мені і пий!»

«І метнулась до комірки,
Принесла аж три тарілки
М'яса, шницлів*, ковбаси;
Перед мене все приносить,
Потім сіла та ще й просить:
«Іж! Чом більше не їси?»

печена телятина

«Ну, я їм, аж хата ходить!
Малпа тимчасом розводить
Теревені всі свої
Про жіночі нерви ніжні,
Про мужчин чуття побіжні,
Про рабство жінок в сім'ї.

«Про «небіжчика» спімнула*
Та й тяженько тут зітхнула:
«Він мене не розумів!»
Далі скочила в культуру,
Ворожбу, літературу,
Стрій, політику і спів.

згадала

«Я потакую й смакую,
Та для форми десь якую
Суперечку підведу;
Малпа спорить, гарячиться,—
Бачу, потік не скінчиться,
То ж наівшись більш не жду.

«Пані люба, я щасливий,
Що такий тут скарб правдивий
Несподівано знайшов!

Тут скріпив я тіло й душу,
Та простіть, спішити мушу,
Та прийду швиденько знов.»

«Малпа щось там ще плескала,
Я не слухав, як дам драла,
Коло Вовка опинивсь.

«Ах Микито, я тут гину,
А ти там цілу годину!
Ну, приніс що? Пожививсь?»

«Пожививсь,—говорю,—брате,
Та з собою страву брати
Не подоба, просто стид.
То ти йди до хати друже,
Малпа гостям рада дуже,
То й тебе вона вгостить.»

Вовк у хату. Я се бачу,
Добре знаю вовчу вдачу,
То під стінку притуливсь,
Слухаю. Ось Вовк витаєсь,
Малпа щось його питаєсь,---
Вовк на лавці розваливсь.

«Дай обідать, Малпа глупа!
А се що? Чортяток купа?
Ну, та й погань, Боже крий!
Та бо й ти—хай дундер свисне¹⁾!
Глянеш—молоко аж кисне...
Ну, а де твій чорт старий?»

¹⁾ «Хай дундер свисне»—лайка, як от «хай тобі біс» або-що.

«Так Вовчисько ляпав з дуру.
А в тім Малпа цеглу з муру
Як ухопить, як шпурне
В саму морду—Боже любий!
Висипала штири зуби...
Мій Неситий як ревне!

«Був би Малпу вбив на місці,
Ба, коли Малпи звинніці*.
Як не скочать діточки:
Сей камінням Вовка пряжить,
Той знов очі видрать важить.
Двоє хапле за дрючки.

моторніці, меткіці

«Луцать, б'ють без милосердя!
Ледво-неледво відпер я
Двері й крикнув: «Вовче, йди!»
От він вискочив в тій хвилі,
Бо були б його убили,
Ніби Гамана Жиди.

«Від тоді у Малпи Фрузі
Став я в ласках по заслuzі,
Вовк же гірший полину.
То ж я вірю щастю свому:
Серед бурі, серед грому
Інші тонуть, я сплину.»

Оттака велась розмова,
Поки шляхом Лис до Львова
Враз з Бабаєм дочвалав:
Саме в пообідню пору
На майдані просто двору
Він на суднім місці став.

Пісня одинадцята.

Товідають мудрі люди:
Прибуди розум, щастя буде.
Того й Лис державсь усе:
Хоч мороз шкребе по тілі,
Але рухи бистрі, смілі,
Гордо голову несе.

Так він виступив охоче;
Всі на нього вперли очі,
Всім зробилось прикро так,
Мов чекали грому, бурі...
Між ряди німі, понурі
Лис вступив мов весельчак.

«Га, убійце ти проклятий!
Ти ще смієш тут ставати?»—
Грізно з трону крикнув Царь—
«Гляньте, панство, він ступає
Так свобідно, мов не знає,
Як гидкий прислав нам дар.

«Га, ти міх брехень і зради!
Ні, не надійся пощади!
Яця ти на смерть загриз!
Цап, твій спільник в Яця смерти,
Вже на штуки в нас роздертий,—
Се й тебе жде, пане Лис!

Лис поблід, почав тремтіти,
 Наче перший раз на світі
 Новину таку почув;
 Далі руки заломивши
 І лице слізми обливши,
 На все горло так загув:

«Ой, ой, ой, година чорна!
 Яць загиб, душа моторна,
 І проклятий Цап іздох!
 Ох, окрадений Микито,
 Твій найбільший скарб десь скрито!
 Щож почну я! Ох, ох, ох,!»

«Що се ти верзеш, брехуне?»
 Царь до нього гнівно суне.
 «Царю, вбий мене тепер!
 Се ж мій скарб пропав безцінний,
 То й я жити вже не склінний,* —
 Ліпше б я відразу вмер!

не хочу, не маю
охоти

«Га, я думав що на Яця,
 І на Цапа можна здатся,
 Через них я й передав
 В запечатанім пакунку
 Скарб для тебе в подарунку—
 Світ такого не видав.

«Там діамант був чудовний,
 Що в ночі мов місяць повний
 Серед потемків світив;
 Там був перстень рубіновий,
 Що склоняв всіх до любови
 К тому, хто його носив.

«Се Цареві слав я радо,
Для Цариці ж ще свічадо*
Смарагдове приложив:

дзеркало

Хто глядівсь в нім за погоди,
Набирав здоровля, вроди,
Навіть би мертвий ожив.

«От-такі цінні клейноди*
Я не надіючись шкоди,
Через Яця передав.

дорогі речі

Чи ж міг думать я хоть хвильку,
Що вб'є Яця Цап Базилько,
Щоб дарунки зграбував?

А тепер же, рідна мамо!
Яць погиб і Цап то само,
Де ж я скарб свій віднайду?
А на мене злі язики
Тут звалили гріх великий,
Щоб упхати у біду.

«Царю й ти, Царице пані,
Всі підозріння погані
Геть відкиньте, сплітки всі!
Щоб потомки не судили,
Що ви лихом відплатили
Найвірнішому слугі!»

Втих Лис. Царь насупив лиця,
Та захлипала Цариця—
Страх чутливая була,
Ще й по добрім підвечірку,
Бо, сама обдерши шкурку,
Ззла смачно чверть Вола.

«Ні—почав знов Лис по хвилі,—
Бачу, вороги закрили
Ваші царські очі знов!
То й мені життя обридло!
Бо підданих сила й світло—
Царська ласка і любов.

„Так прощай же, білий світе!
А ви кляті, виходіте,
Завзятущі вороги!
Хто що мав мені закинуть,
Виступай! Чи жить, чи згинуть,
Будем биться без ваги!

„Що ж вас, труси, не видати?
Лиш позаочі шептати
Вмієте, а щоб в лице
Стати сміло, доказ дати
І життям за правду стати,
О, то вас нема на це!“

«Брешеш, навісний брехуне!—
Крикнув Вовк і сміло суне
З між звірячої товпи,—
Я з тобою биться хочу,
Клятий тв й язик вкорочу,
Щоб не брав ти нас на кпи!

„Перед Бога й царські очі
Я стаю й бороться хочу,
Та на смерть, не на життя,
Щоб ствердить, що ти поганець
І брехун і ошуканець,
І все топчеш, що святе!

Не те, що мені творив ти,
Але всі звірячі кривди
Проти тебе ставлю я.
Не за себе хочу мститися,
А за теє, що Вовчиця
Перетерпіла моя.

„Слухайте, яку публіку*
Він зробив їй, що й до віку
Не позбуться їй знаку.
Над ставом сидить Вовчиця,
Лис надбіг і аж давиться,
Смачно рибу ість жарку.

сором

„Що се ти іси, Микитко?“,
„Адже рибу“—каже швидко
Лис.—„Та дай же ж і мені!“—
Просить жінка.—«Що вам, тітко,
Риби хочеться? Глядіть-ко,
Тут в ставку їх тьма на дні!»

«Е, в ставку! Чи я не знаю?
Що ж, коли їх не спіймаю!»
«Тіточко, я вас навчу!
Я ж їх ловлю всяку днину:
Це лиш сіть свою закину,
Десятками їх тащу!»

«Що за сіть?»—пита Вовчиця.

Сього зараз мож* навчиться.
Ось зо мною лиш ходи!»

можна

Сніг був, вітер на болонню*,
Став замерз, одно лиш тоню
Хтось протяв серед води.

на низу, на луках

«От сюди то припровадив
Лис Вовчицю й так їй радив:
«Тітко, гляньте, що тут їх!
Лиш у воду хвіст запхайте,
Подержіть та й витягайте—
Риб спіймете повен міх!»

«І так щирим він чинився,
Так Вовчиці піддобрився,
Що повірила вона:
Поквапно* на лід присіла,
В ополонку хвіст встромила,
Та й держить, держить—дурна!

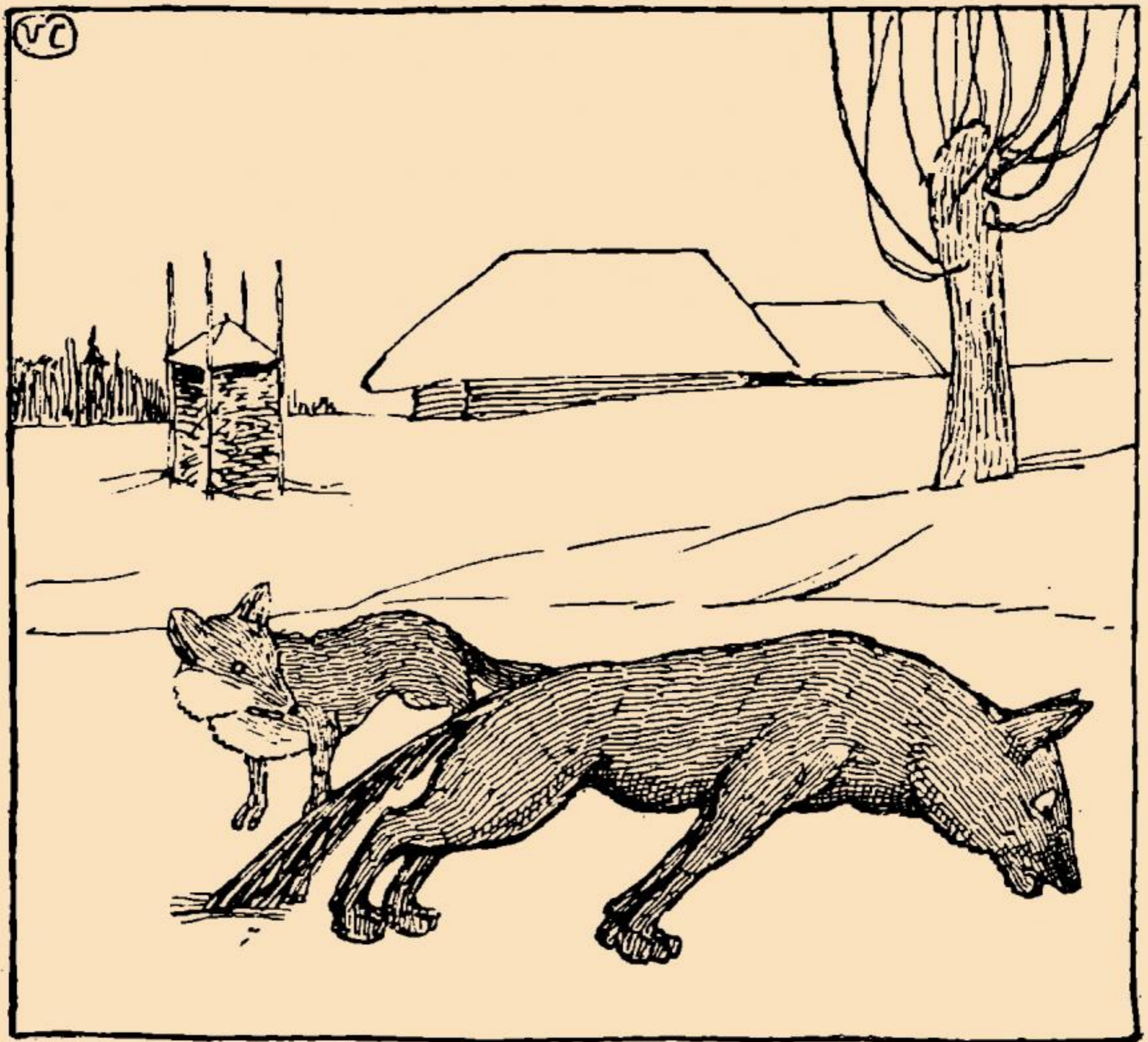
швиденько

«Лисе—каже—щось щипає!»
„Цить, то риба так хапає“.
А то хвіст хапав мороз.
„Лисе, може вже тягнути?“
«Е, ще мало мусить бути,
Ще потримай, поки мож!»

„Лисе, тисне щось і мика!“
„Цить, се щука там велика,
Та така немов Баран!“
А то хвіст обмерз вже кріпко.
«Лисе, тягну!»—Ні, ще дрібку!
Бач, хапається Шаран*!»

короп

«Далі вже терпцю не стало,
Шарпнула вона лиш мало—
Не пускає «Ой, тягни,—
Каже Лис,—тут риб так багато!
Витягай же їх, небого,
Щоб не ростеклись вони!»

«Шарпнула ще раз Вовчиця,—
 Ні, хвіст у льоду держиться!
 Тягне міцно—ані руш.
 «Тітко — Лис рік,—дякуй Богу!
 Ось з села нам на підмогу
 Люде йдуть, зо двадцять душ!»

«Як Вовчиця теє вчула,
 Зо страху себе забула—
 Як завие!.. Боже мій!
 Люди люті гульк надбігли,
 Як її примерзлу вздріли,
 Хап за палички як стій.

«Сиплються удари градом!..
 Бідна жінка крутить задом,
 В'ється, рветься, а ті б'ють!
 Далі шарпнула що сила,
 Пів хвоста в льоду лишила,
 Та й шмигнула в божу путь!»

А на се Микита гречно*:
 «Так, се правда, безперечно,
 Лиш крихітка в ній брехні!
 Непотрібно, Вовче, тільки
 Всю захланність* свої жінки
 Ти приписуєш мені.

ласкаво, привітно

ненажерність

«Будь вона порядна й чесна,
 Швидко б хвіст з води піднесла,
 Мала б рибу й хвіст увесь.
 Та вона мов оцапіла,
 Став весь виловить хотіла,
 Щей на мене жалуєсь».

Збір увесь зареготався,
 А Неситий аж стікався*,
 Під собою землю гриз.

казився, люту-
 ючись

«Га, поганець—крикнув лютий—
 Ось як він вертить і крутить,
 Щоб невинним все був Лис!

«Та не дочекаєш, клятий,
Нас усіх на сміх підняти!
Підлих справок твоїх—тьма.
Ну, скажи, там при криниці
Чи була вина Вовчиці,
Чи твоя лиш злість сама?»

«При цямрованій криниці
Дві відрі висіло з криці
На валу на ланцюзі.
Лис води хотів напиться—
Скік в відро, щоб в низ спуститься,
Друге ж звисло на версі.

«Ну, п'є воду і смакує,
І нараз собі міркує:
„Боже, що ж се я вчинив?
В низ я з'їхав але в гору
Хто ж мене підтягне в пору?»
Бідний з жаху аж завив.

«Треба ж тій біді лучиться,
Щоб той плач його Вовчиця
Вчула йдучи бережком.
До криниці зазирає...
«Лисе, а там що?»—питає
Своїм ніжним голоском.

„Лис мій сквапно* забалакав:
„Ах, тітусю, риби, раків
В тій криниці осьде гук*!
Пів години тут лапаю,
Пів відра вже ось їх маю,
Та й наївсь неначе стрюк!

швидко, хапливо

багато, сила

«Жаль, що стільки їх ся лишить!¹⁾ 1) лишиться
 Влізь в відро, що тамки висить,
 Та й до мене їдь у низ!
 Наїсися, ще й до дому
 Купу занесеш старому!»
 Так брехав їй хитро Лис.

«Ну, а се вже вам не тайно,
 Що Вовчиця, як звичайно,
 Страх голодная була.
 Як про рибу й раки вчула,
 Зараз у відро стрибнула
 Та й з ним шусть! У низ пішла.

«В низ пішло відро Вовчиці,
 В верх пішло зо дна криниці
 Те відро, де Лис сидів.

«Ну, тітусю, будь здорова!
 Я спішу до Магерова!²⁾»
 Крикнув Лис, як в верх летів.

²⁾ Магерів—містечко у Галичині

«Славну ти вдала драбину:
 Я йду в гору, ти в долину;
 Так то в світі все ведесь.
 Риб там не знайдеш, небого,
 Та подумать можна довго,
 Як дістаться в гору днесь!»

«Вчула жінка річ лайдацьку*;
 Страх такий напав бідачку,
 Що аж сперли в бік кольки.
 В тім з відром у воду впала,—
 То завила, застогнала,
 Аж піднеслися бульки.

лайдак—паскудник, негідник

Вчули люди крик Вовчиці,
 Позбігались до криниці;
 Мислите, що хоч один
 Змилувавсь, хтів поміч дати,
 Що се жінка й дітям мати?
 Ні, в їх руки впав, то гинь!

«Вовк в криниці! Вовк в криниці!
 За лошата і ягниці
 Відплатім йому тепер!
 Витягайте осторожно,
 Але бийте скільки можна,
 Щоб нам зараз тут умер!»

«Ну, подумайте вашеці,
 Що там діялось в ій серці,
 Як ті в верх її тягли!
 Там в низу вода, потопа,
 А в верху зо двадцять хлопа,
 А з палками всі були!

«Лиш на світ вона вказалась,
 Як не знімесь лускіт, галас—
 Б'ють, товчуть, мов околіт*!
 Бідна знитилась** в відерці,
 А тут вже роспука в серці,
 І в очах померк ій світ.

«Сил ій додала тривога:
 Скочила з відра небога
 В найгустіший стиск палиць:
 Навіть в казці не сказати,
 Кілько ій прийшлось набрати
 Суковатих паляниць.

* околот, сніп со-
 ломи

** скорчилась,
 притаїлась

«Як вона спастися вспіла
І жива з їх рук убігла,
Сього вже не знаю я.
Се, брехуне ти огидний,
Твій був поступок єхидний,
Справка підлая твоя!»

«Ой, Вовцуню, коб ти знав,
Як то я їй дякував
За той вчинок милосердний,
Що дала собі накласти
Те, що правно* мало впасти
Та на мій хребет мізерний!..

по правді

«Благородная Вовчиця!
Вчинком тим ти б міг гордиться.
Та заслуга й тут моя...
А при тім вона, нівроку,
Суковатого оброку
Знести може більш, ніж я!»

Так то Лис з Вовчиці кпився.
Всі сміялись. Вовк казився.
«Брехо! Митко!—він кричав.—
«Хай кордюк* язик твій сточить!
Як ти все в живії очі
Біле в чорне пробрехав!

гусениця

«Але ні, не язиками,
А зубами і руками
Будем биться! Хай умру,
А тобі, брехуне, вбійце,
Зраднику і кровопійце,
Хавку* клятую запрю!»

писок, рот

Крикнув Лис: „Ти грубіяне!
Думаєш, що лайка стане
Латкою на честь твою?
В лайці ти міцніший, синку,
А як хочеш поєдинку,—
То почувеш, як я б'ю!»

«Ну, досить тих сварів! Годі!
Чорт зна, хто з вас прав, хто злодій!»
Вставши в трону Царь сказав.
«Завтра рано бій остатній
Вкаже, хто лихий, хто вдатний
Ось вам проба ваших прав!»

Пісня дванадцята.

Фано сонечко схопилось,
У росі перлистій вмилось
І сміється, не пече...
Лис Микита ще любісько
Спить розлягшись на все ліжко,
В тім хтось штурк його в плече.

«Гей, ти сплюху, час вставати!
Зазирає день до хати;
А ти знаєш, що за день?
Він рішить, чи до побіди
Ти дійдеш, чи смерть і біди
З бою винесеш лишень!»

Так при ліжку Лиса ставши
І його за руку взявши
Малпа Фрузя прорекла.
Всю ту ніч вона не спала,
Все за Лисом промовляла,
Де в кого лише могла.

Буркнув Лис крізь сон гнівливо,
Та протерши очі живо
Коло ліжка Малпу вздрів.
«Фрузю, ти се?»—скрикнув втішно,
З ліжка схопився поспішно.
«З чим же Бог тебе привів?»

Фрузя каже:— „Ах Микито,
Що колись було прожито,
В мене з тямки не зійде!
Бо жіноче серце любить
Вічно того, хто нас губить,
Навіть вдячності не жде.

„Так тобою я турбуюсь,
І за тебе все піклююсь,
Хоч про се ніхто й не зна.
Але нині бійка люта
Привела мене аж тута.
Мучить мисль мене страшна!..

«Ой Микито, Вовк могучий,
А хоч хитрий ти та ручий
І проворний на язик,
То все ж легко бути може,
Що пропадеш ти, небоже.
Жартувати Вовк не звик!

«Тим стурбована я дуже
І прийшла сюди, мій друже,
Щоб тобі допомогти.
Знаєш, де прийде до звади,
Добра й баба до поради.
Слухай моїх рад і ти!»

Лис сміється.-- „Фрузю люба,
В тебе ні одного зуба
Не хибує*! Що ж притьмом
Бабою тобі чиниться?
Ти ще можеш похвалиться
І красою і умом!

хибує—не хватає

«Вчинок твій великодушний!
 Радо буду я послушний
 Твоїй раді, тільки радь!»
 Фрузя плеснула в долоні—
 Гей, Малпи, що на вигоні
 Ждали, всі гуртом біжать.

«Го, го, го,—сказав Микита,—
 Тут рідня вся знакомита!
 Фрузю, що ж се все значить?»
 Фрузя каже:—«Не журися,
 Сядь на лавці, простягнися,
 А про решту тихо цить!»

Тут нараз три Малпи злюки
 Як візьмуть Микиту в руки:
 Голять, миють, милом труть:
 Гладко тіло все обстригли,
 Потім принесли оливи
 І на хвіст кудлатий ллють.

Каже Фрузя:—«Ну, Микито,
 Все обстрижено, обмито,
 Тільки в кудлах хвіст лишивсь:
 Се на те, щоб Вовк нікуди,
 Ні за крижі, ні за груди
 Ні за лоб не причепивсь.

«Як на тебе він накинесь,
 Ти чинись, мов з страху гинеш,—
 Втьоки! Та не дуже квап!
 А як буде Вовк вже близько,
 Обваляй в пісок хвостисько,
 Тай в лице йому талап!

«Буде се йому несмачно
І остудить запал значно;
Поки очі він протре,
Всядь на карк* йому ти сміло,
І велике зробиш діло,
Вовка дідько забере.

на шию

«А тепер клякни* покірно,
Чари дам тобі, що вірно
Доведуть все до пуття:
«Іракі чо и рачіш реп,
Иирям узори рачін веп,
Яттучь цімаш ліб й анат»¹⁾).

стань навколішки

«Ну, тепер вставай мій друже,
Йди здоров, не гайся дуже,
І з побідою вертай!

Ви ж ведіть, Малп'ятка, Лиса
Там, де звірі всі зійшлися,
На ту толоку під гай!»

Йде дружина знакомита,
Гордо суне Лис Микита
Просто перед царський трон.
Царь уздрівши, як він вбрався,
За живіт зо сміху взявся.

«Хитрий же ти бестіон!»

Але Лис поважний, строгий,
Поклонивсь Цареві в ноги,
А Цариці до колін,
А відтак на місце бою
В круг обступлене юрбою
Виступив спокійно він.

¹⁾ Кождий рядок треба читати в задгузь.

Озирнувсь—аж Вовк вже тута:
Наче чорна хмара люта
Виступає з між рядів,
Аж зубами він скрегоче,
Мов свічки блищать ся очі—
Так з кістями би Лиса й ззів.

І махнув Царь головою,
Знак подав ім булавою
Починати боротьбу.
Сурми, труби загриміли,
Всі затихли, зааніміли,
На непевну ждуть судьбу.

Перший скочив Вовк лапастий,
Лиса в зуби щоб попасти
І зробить йому капут.
Лис завив, перелякався,
І швиденько в зад подався, —
Вовк за ним осььтут-осьтут!

Наздігнав його вже близько,
А в тім Лис в бігу хвостисьько
По піску проволочив, —
Як не свисне Вовка в очі,
Так йому темнійше ночі
Світ увесь заморочив.

«Ой, та й сучий же ти злодій!»
Крикнув Вовк, та гнать вже годі,
Став і тре з очей пісок.
«Що, Вовцуню, будем бить ся,—
Рік Микита,—чи мириться?
Ну, подай свій голосок!»

Обернувсь Микита скоро,
 Вовка вхопити за горло
 Вже ось-ось він наостривсь—
 Але Вовк скакіць до нього,
 І зубами хап за ногу—
 Лись на землю поваливсь.

«Га, собака ти брехлива,
 Ось тепер приходять жнива:
 Все, що сів, те й пожнеш!
 Раз в мої попав ти руки,
 За всі кривди, збитки, штуки
 Ти заплату відбереш!»

«Ов,—подумав Лис,—се бридко,
 Тут пропасти можна швидко!
 Нумо з смирного кінця!»
 І щоб час лиш протягнути,
 Він почав на жальні нути*
 Промовлять такі слівця!

принади

«Стрику, майте Бога в серці!
 Я ж якась рідня вам преці!
 Що се ви так завзялись?
 Чи ж то честь, гонори знатні,
 Що мов бестії остатні
 Бються на смерть Вовк і Лис?»

«Ой, стрицуню рідний, чуйте,
 Лиш сей раз мені даруйте,—
 А кленусь вам, поки жить
 Я і всі мої народи
 Сумирно, без перешкоди,
 Вірно будем вам служити.»

«Все робитиму для тебе,
 Всякий труд прийму на себе,
 Не доім і не досплю,
 А тобі гусей, качаток,
 Риб і раків і курчаток
 Повну кухню наловлю.»

«Та й згадай, чи то я бою
 Іменно хотів з тобою?
 Як я довго вагувався!
 І тепер як дбав я пильно,
 Щоб тебе не вдарив сильно,
 В своїй силі гамувався*!»

здержувався

«Що лиш хочеш, хоч як трудно,
 Все я вчиню! Хоч прилюдно
 Підлим брехуном назвусь!
 Ой, болить! Рідненький стрику!
 Милість покажу велику,
 Хай надармо не молюсь!»

«Ні—гарчить Неситий—годі!
 Знаю я, який ти злодій,
 Бреха і крутій єси!
 Обіцяєш злота мірку,
 А потому завше дірку
 Із обарінка* даси.

з бублика

«Та тепер хоч присягни ти
 Нас усіх озолотити,
 Віри я тобі не йму!
 Гамувавсь ти в бою ладно,
 Що мені у очі зрадно
 Впер піску чортівську тьму!

«Ні, хоч як бреши й звивайся,
 А з життям уже прощайся!
 Я здурить себе не дам.
 Помолився швидко Богу,
 Кайся всіх гріхів—в дорогу
 Мусиш нині йти к дідам!»

Так гарчав Неситий гордо,
 Рад би Лиса взять за горло,
 Але ногу мав в зубах.
 А Микита поки рюмав,
 Хитрість вже нову обдумав,
 Як минувся перший страх.

Ніби молиться він Богу,
 А тимчасом задню ногу
 Всунув Вовку під живіт...
 Як нараз заповре жмінку*
 По під саму селезінку,
 Вовкові змінився світ.

жменю, кінець руки

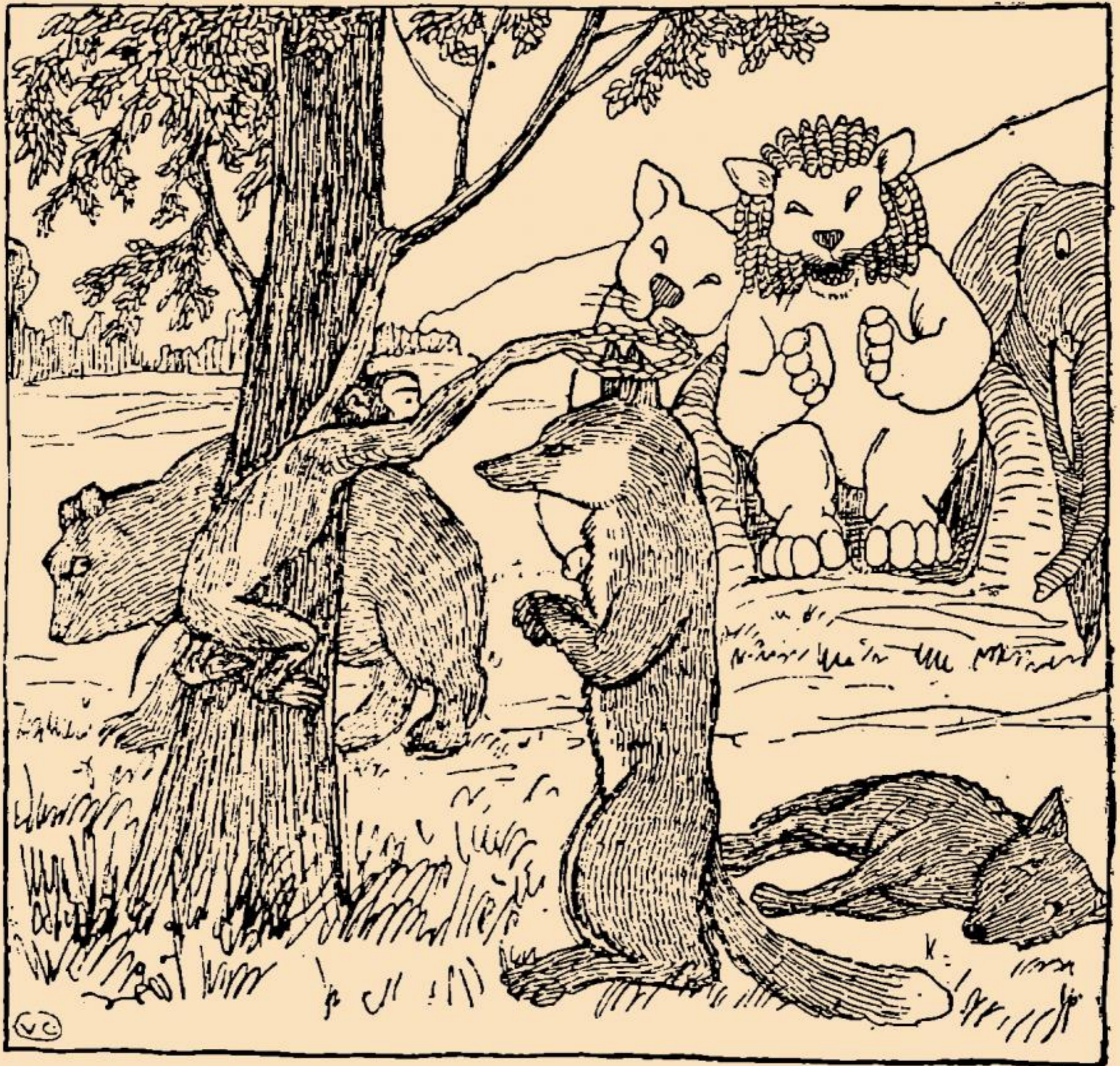
«А!»—ревнув, згадавши бабу.
 Фіть! Лис з пащі вирвав лапу,
 Задньою ж ще раз потис:
 Вовк зомлів і повалився—
 Гульк, на верха опинився
 Й хап його за горло Лис.

«Га, тепер проси пощади!
 Тут заплату за всі зради
 Ти дістанеш!»—Лис кричав.
 Вовк запінений, заілий
 Лиш метавсь мов ошалілий,
 І слабіючи гарчав.

Та Микита вже не глупий,
 Силу всю зібрав до купи,
 Мов кліщами горло тис;
 Тягне, шарпає, термосить,
 Аж Лев крикнув: «Досить! Досить!
 Побідив сим разом Лис!»

Лис на теє царське слово
 Вовка відпустив здорово.
 «Царю—каже—я корюсь!
 Я хотів лиш пляму стерти,
 Вовчої не хочу смерти,
 На безсильнім я не мщусь».

Тут піднявсь утіхи галас!
 Малпа крізь юрбу пропхалась
 Із лавровим вже вінцем.
 Всі приятелі зійшлися,
 Славили й вітали Лиса,
 Що таким явивсь борцем.

Не один, що ще недавно
 Був би ззів його, вив: „Славно!
 Жий,* Микито, много літ!“
 Лис подякував уклоном,
 Потім клякнув перед тронем,
 Щоб чуть царський заповіт.

живи

„Встань, Микито!—Царь озвався,—
Славно, сину, ти спасався,
Честь свою оборонив.
Що було, нехай минає,
Царь дарує і прощає,
Що коли ти завинив.

„Днесь кінець сварні і зваді,
І від нині в царській раді
Ти про спільне благо радь!
Честь прийми від мене тую:
Канцлером* тебе йменую,
Віддаю тобі печать.

канцлер—міністр
закордонних справ

„Як ти мудро вмів держатися,
Від біди обороняться,
Так державу борони!
Що порадиш—Царь прикаже.
Що напише!!—Царь не змаже,
Лиш сумлінно все чини!“

Каже Лис: „Мій Царю й тату,
За так щедрю і багату
Ласку чим я відплачусь?
Хоч у мене сил не много,
Але весь для блага твого
Й для держави посвячусь.

„Ще лиш на однім прости мя!
На деньок домів* пусти мя:
Жінка й діточки десь там
Плачуть, тужать... Хай же нині
О щасливій переміні
Сам я звістку ім подам“.

до дому

Царь сказав: „Іди, мій друже!
Я й Цариця раді дуже,
Щоб весь смуток їх пропав.
Маєш дозвіл на три днини,
А вертай же разом з ними,
Щоб я тут їх привітав“.
Тут кінчиться наша казка.
Всім хто слухати був ласка,
Дай же Боже много літ!
Хай і наш весь сум пропаде!
А тим, хто нам коїть зради,
Хай зійдеться клином світ!

ЗМІСТ КНИЖКИ.

Передмова	I—III
Пісня перша:	
Лев скликує звірів на суд	7
Вовк скаржить на Лиса	9
Вовк-геометра	9—14
Сварка Пса з Котом	14
Заєць—Лисив ученик	15
Борсук боронить Лиса	15
Як Лис крав рибу	16—18
Півень скаржить на Лиса	18
Лис-пустинник і Курка	21
Лев посилає Медведя до Лиса	22
Пісня друга:	
Лисів замок	23
Лис і Медвідь	25—29
Медвідь і мід в дубі	29—33
Поворот Медведя до Царя	33
Царь шле Кота до Лиса	34
Пісня третя:	
Кіт і Лис	36—38
Кіт в курнику	39—43
Поворот Кота до Царя	43
Борсук іде до Лиса	45
Пісня четверта:	
Борсук і Лис	46—47
Медвідь-губернатор	48
Лис і Вовк у спіжарні	48—53
Медведів суд	53
Лис вибирається до Царя	55
Пісня п'ята:	
Лис перед Царем	57—58
Лис засуджений на смерть	59
Лисова сповідь	62—63
Лис і Вовк крадуть полоть	63—65
Лис падає в сіни	65—68
Як Вовк з Лисом ділився	68
Скарб царя Гороха	69—70

Пісня шоста:

Змова Лиса, Медведя і Вовка	71
Лис обкрадає батька	75
Лис увільнений від провин	76
Медвідь, Вовк і Кіт дістаються до тюрми . . .	78—79

Пісня сьома:

Вовків плач	80—81
Вовк і Гуси	82
Вовк і Свиня	82—84
Вовк і Баран-самовбійця	84—88
Вовк і Кравець	89

Пісня осьма:

Лис-паломник	91—92
Лис и Цап	93—94
Лис і Заєць	94—97
Цап-листоноша	97—102
Цапова смерть	103—104

Пісня дев'ята:

Бабай знов у Лиса	105—106
Лисова філософія	107—108
Вовк і Кобила	110—114

Пісня десята:

Кури і пісня про Комаря	115—116
Лис ловить Півня	117
Як Лис Півня сповідав	118—125
Лисові громи на протекцію	125—126
Малпа-лікарка	127—129
Лис, Вовк і Малпа	129—130

Пісня одинадцата:

Лис перед Царем	131—132
Лисова брехня про клейноди	132—133
Вовк виступає проти Лиса	133—135
Як Лис учив Вовчицю ловити риби хвостом .	136—138
Лис і Вовчиця в криниці	139—142
Вовк визиває Лиса на поєдинок	142—143

Пісня дванадцята:

Лис і Малпа	144—145
Малпин план	145—147
Малпини чари	147
Поєдинок Вовка з Лисом	148—150
Лисова перемога	150—151
Закінчення	153—155

Ціна 7